

dossier
associació de dones periodistes

dones

Primavera 2015 núm. 45 3 €

Dret i Poder judicial

amb mirada
de gènere

sumari

3 Editorial

4-7 El difícil equilibri de les dones en professions del dret

Malgrat l'èxit de presència de dones en l'àmbit judicial, encara la majoria està en càrrecs intermedis i es concentra en certes àrees del dret; es fa molt difícil la conciliació entre vida laboral i personal i existeix certa bretxa salarial.

Per Cristina Mora

8-11 Iguals en la llei escrita, desiguals en l'experiència judicial?

Partint d'una situació històrica i social de desigualtat, és possible l'accés en igualtat de les dones a la justícia?

Per Ana Vallina

12-15 Quan parla de dones, la llei?

Lleis específiques o universals per protegir els drets de les dones i legislar sobre els cossos? Hi ha divergència d'opinions. Per Neus Martí Llurba

16-19 Administració administrada

Coordinada per Marta Corcoy

20-23 El dret a la informació, amenaçat

Per Paloma H. Pastor

24-25 Els drets socials són també drets fonamentals

Revisem diferents tipus de drets, en la història de molts dels quals les dones han jugat un paper decisiu. Els drets socials han pres rellevància i se'n reclama la seva exigibilitat.

26-28 La mediació, un estalvi emocional per a les dones

Per Anaïs Barnolas

29-31 Emmordassades pel Govern i la judicatura

Les decisions polítiques sobre l'administració de justícia i el sostingut androcentrisme jurídic condicionen l'estat de llibertats i drets de la societat. Per Neus Ràfols

32-35 Deu anys de Llei Integral contra la Violència de Gènere: avanços, buits i millores en marxa

Per Ana Vallina

36-37 Nous masclismes sota lupa

Masclisme a les xarxes, micromasclismes i missatges diversos que fomenten l'odi contra les dones comencen a incorporar-se en la legislació, però cal una presa de consciència general.

Per Neus Martí

38-40 La presó: el darrer espai de l'exclusió femenina

Si tot allò que envolta la pena privativa de llibertat és enormement desconegut per la major part de la població, en el cas de les dones ho és encara més. La doble transgressió que les dones empresonades cometen té doble càstig. Per Laia Serra

42-47 Diversitat de dones en la defensa i el treball per la justícia i els drets

41 Cristina Dexeus

Per Cristina Mora

42 Virginia Pérez Alonso

Per Paloma H. Pastor

43 Erika Torregrossa

Per Esther Escolán

44 Francisca Verdejo

Per Ana Vallina

45 Mercè Claramunt

Per Anaïs Barnolas

46 Laia Serra

Per Neus Ràfols

47 Encarna Bodelón

Per Neus Martí

crèdits

Barcelona, juny de 2015, núm. 45

Consell de Redacció: **Lina Barber, Mavi Carrasco, Marta Corcoy, Irene Peiró, Montserrat Puig, Elena Riera, Laia Serra** Coordinació: **Marta Corcoy i Laia Serra Valls** Edició: **Laia Serra Valls** Correcció: **Esther Molas** Disseny gràfic i maquetació: **Alicia Gómez (villuendagomez.com)** Impressió: **Gramagraf, sccl** Dipòsit legal: B-44.200-2000

Edita: **Associació de Dones Periodistes de Catalunya**
Rambla de Catalunya 10, 1r. - Tel: 93 412 11 11 / 93 412 46 56
E-mail: **adpc@adpc.cat** Subscripcions: **www.adpc.cat**
Web: **www.adpc.cat**
www.donesdigital.cat

Revista associada a:

Imprès en paper reciclat

editorial

Justícia. Amb perspectiva periodística i de gènere

El monogràfic que teniu a les mans continua endavant, navegant en les mareas de crisis de fons. Dediquem aquest número 45 del *Dossier* a la Justícia i els drets, perquè la confiança de la ciutadania en la primera està, precisament, fent aigües per les retallades en els segons. Volem contribuir a la denúncia del retrocés de llibertats així com a la millor comprensió del funcionament d'un aparell, el de justícia, sovint allunyat i desconegut de gran part de la població.

També hem volgut endinsar-nos en el sistema jurídic al nostre país per identificar el paper que hi estan tenint les dones. Aplaudim i volem visibilitzar la forta incorporació de les dones en l'administració judicial i en l'advocacia. També volem alhora, deixar palesa la necessitat encara d'incorporar la visió de gènere en la formació d'aquestes professions, així com unes polítiques d'igualtat efectives.

Entre les diverses crisis que estem vivint, ens trobem davant de retallades en drets i serveis jurídics; substitució de drets per lleis que incrementen la penalització; aplicació desproporcionada de la llei en alguns casos en comparació d'altres; corrupció política a uns nivells baixíssims. Hem estat reclamant drets, però ens adonem que el reclam és inútil si és la justícia la que està sent retallada i utilitzada per altres funcions del Govern. La justícia depèn d'una administració que en aquests moments no està garantint la protecció dels drets de la ciutadania.

La indignació és permanent entre els més febles, que, d'altra banda augmenten davant la limitació de drets que havien estat guanyats i que semblaven consolidats. Es va modificar primer la Constitució i s'han succeït reformes i promulgacions de lleis que fan dubtar seriosament que aquest suposat Estat de dret en què estem ho sigui realment i que s'estigui garantint realment els drets individuals a partir de l'aplicació de la llei, d'acord amb la dignitat de les persones i fent que la sanció de les conductes il·legals recaigui exclusivament sobre els seus autors.

La ciutadania tenim la sensació que si recorrem a la justícia no se'ns beneficiarà ni ens empararà, sinó tot el contrari.

Aplaudim la forta incorporació de les dones en l'exercici de la justícia i assenyalam, encara, la manca de visió de gènere i d'igualtat efectiva en l'àmbit jurídic a nivell professional, d'accés a la justícia i penal

Quan la llei hauria de ser l'expressió de la voluntat popular, no es comprèn ni podem acceptar que l'Estat sigui capaç de rescatar bancs i finançar projectes econòmicament inviables i destructius per al medi ambient, per posar dos exemples, i, en canvi, no es protegeixin drets fonamentals com ara l'habitatge.

Amb drets civils en retrocés, creix el reclam també per la justícia social, que incorpora el reconeixement dels drets socials dels individus, atenent no solament a llur treball, sinó també a llurs necessitats.

Especialment actives han estat i són les dones en la lluita pels drets socials, després d'haver-ho estat en la dels drets polítics i civils. I ara també amb un alt percentatge de dones en l'exercici de la justícia, malgrat les lleis i l'ordre jurídic continuïn formatejats en clau masculina, sense un veritable fons d'igualtat.

Les dones estan en igualtat de condicions davant la llei? Més enllà de la teoria, hem de seguir assenyalant que la igualtat tampoc no és efectiva en l'àmbit jurídic, ja sigui a nivell professional, d'accés a la justícia o penal. L'androcentrisme i els rols de gènere provoquen encara que les especificitats de les dones les perjudiquin.

La violència és un element que continua, malauradament, present en els nostres monogràfics, com a tema que es reflecteix en tots els àmbits de la vida de les dones. En aquest

número, encarem el vessant legal, reconegut relativament fa poc, en el qual han treballat i treballen moltes professionals del dret i d'altres disciplines, però encara amb resultats dubtosos de cara a l'eradicació de les violències contra les

dones. O és que se li demana massa a la llei?

Sigui com sigui, les dades sobre la reducció a Catalunya de la protecció contra la violència de gènere, que els jutjats concedeixen sols un 38% d'ordres d'allunyament mentre que la mitjana espanyola sigui d'un 60%, provoca un greu qüestionament sobre com s'està aplicant la llei.

La llibertat d'informació és una qüestió essencial que no podem passar de llarg, menys davant el creixent control als mitjans per interessos econòmics i la falta de pluralisme que comporta, així com l'auge mediàtic de certs casos judicials. I també perquè segueix existint manca d'igualtat en aquest dret i una autocensura de gènere reconeguda.

Aquest tema és inacabable, i hem de deixar al tinter aspectes tan fonamentals com són la justícia i el dret internacional. No podem aprofundir tant com voldríem en l'anàlisi de cada àmbit del dret, que donaria per nombrosos reportatges. Hem intentat fer un repàs d'aquelles qüestions que poden servir per a la reflexió i el coneixement d'aquest poder.

El difícil equilibri de les dones en professions del dret

Les dones estan guanyant cada vegada més terreny en l'estament judicial. Segons dades del Consell General de l'Advocacia, a finals del 2014 hi havia un 52% de col·legiades a l'Estat espanyol; l'informe del 2015 sobre l'estructura de la carrera judicial del Consell General del Poder Judicial comptabilitza un 62,5% de dones professionals a la carrera judicial. A Catalunya, el 2012, el 64,4% de les places de funcionariat del Departament de Justícia les ocupaven dones, i les jutgesses i magistrades d'entre 20 i 40 anys eren el 54,6%. Però què passa en els màxims organismes de poder com l'Audiència Nacional o el Tribunal Superior de Justícia? I amb els principals bufets d'advocats, o en l'especialització de Mercantil?

Per **Cristina Mora**

Tot i haver aconseguit el 2015 una fita històrica pel que fa a l'accés de les dones en càrrecs superiors, sent Consuelo Madrigal la primera dona Fiscal General de l'Estat, la realitat evidencia que de dones en alts càrrecs n'hi ha poques. A Catalunya, per exemple, només el 27,8% estan als llocs directius, davant el 72,2% d'homes, segons els Indicadors amb perspectiva de gènere del Departament de Justícia. I si fem una anàlisi del que passa al Tribunal Suprem i el CGPJ, segons aquest últim, molt poques arriben als principals organismes, que mai han estat presidits per una magistrada. Seguint amb la mateixa línia, l'Audiència Nacional ha comptat amb nou presidents, i mai una dona ha estat a la presidència. Només el jutjat d'Instrucció número 3 de Madrid va estar dirigit per una magistrada, Teresa Palacios, que el 1997 esdevingué la primera i única jutgessa a l'Estat espanyol en presidir un Jutjat Central d'Instrucció. En el cas del Tribunal Superior

de Justícia, només hi ha un 33,6% de dones, i a les audiències provincials un 33,9%. La xifra encara es dispara més quan parlem dels òrgans centrals, on els magistrats i els jutges en actiu representen el 76,9%, i les dones només el 23,1%.

Pel que fa als despatxos d'advocats, la situació es reproduceix. Segons un sondeig recent, realitzat pel diari *Expansión*, en els 25 principals bufets de l'estat espanyol, només 3 dones estan al capdavant de grans firmes, que a més són internacionals.

Domini de dones a la Fiscalia

És en la carrera fiscal, en canvi, on trobem una majoria aclaparant de dones. A les darreres oposicions a Catalunya, dels 4.000 aspirants a les 90 places de jutge/essa i fiscal, 7 de cada 10 han estat dones. I de la promoció del 2014 del Centre d'Estudis Jurídics de Madrid, depenent

“A les dones, pel tema de la conciliació, ens costa més fer hores extres quan hem d’assumir també les càrregues familiars. I en aquest sentit, sí que hi ha una diferència salarial”

del Ministeri de Justícia, on els aprovats que han superat la primera prova passen a cursar estudis per ser fiscals, d'un total de 50 persones el 80% eren dones. Unes xifres que reflecteixen l'estructura de la carrera judicial, ja que la Fiscalia General de l'Estat l'any passat estava composta per 617 homes i 1.008 dones, i dels 620 advocats, 461 eren dones.

No passa el mateix però amb les o els fiscals cap, on hi havia 14 dones i 33 homes, o tinentes fiscals del Suprem, amb 44 homes i 21 dones. Les Fiscalties de sala, formades per 18 fiscals i només 6 dones, repetien la tendència.

Cristina Dexeus, actual vocal del nou Consell Fiscal, òrgan assessor de la Fiscalia General de l'Estat, màxim cos de decisió, es mostra però optimista amb el sostre de vidre actual “és cert que qualitativament encara no hem arribat a la paritat en els llocs de direcció, però hem entrat en una nova fase: s’ha aconseguit una fita amb el nomenament de la primera fiscal general de l'Estat. Les dones hem d’assumir la responsabilitat que impliquen els llocs de direcció quan sorgeix l’ocasió; és sa aspirar-hi i exercir-los”.

Les xifres parlen per si soles i ens demostren que l’advocacia és una professió molt feminitzada en els càrrecs intermedis. Les secretàries judicials representen les dues terceres parts, segons dades del Ministeri de Justícia. I la carrera fiscal ha viscut un augment molt significatiu en els darrers anys, ja que les dones, entre 25 i 30 anys, superen el 73%, i entre els 30 i els 40 estan a prop del 60%, segons apunta la Fiscalia General de l'Estat.

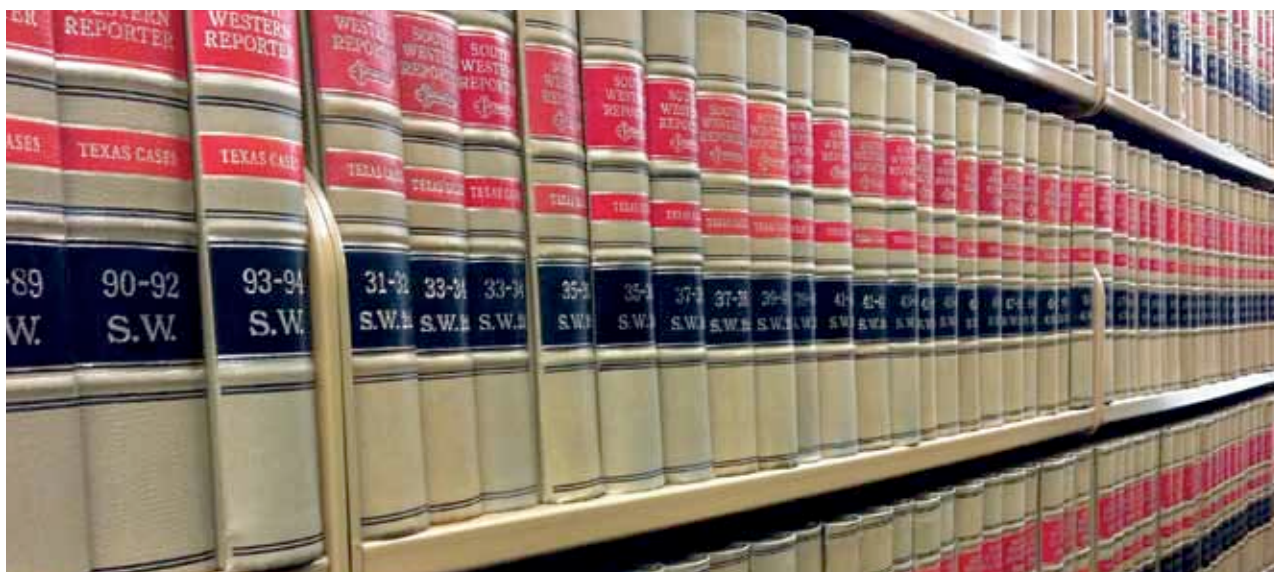
En canvi, en els llocs superiors, on sembla que l’antiguitat és un dels factors determinants, els homes encara continuen sent majoria. En aquest sentit, els indicadors són esperançadors, i tot apunta que la massiva incorporació de la dona anirà sumant anys d’experiència fins a

arribar a trencar el sostre de vidre. Si més no, aquesta és la previsió lògica que marcaria la tendència actual, si parlem del factor temps. Però per a Celeste Arella, presidenta de l’Associació Dones Juristes de Catalunya, hi ha un altre aspecte a tenir en compte i és que “amb els càrrecs de lliure designació, hi ha una presència d’homes molt més alta. I els tribunals que fan les avaluacions són també predominantment masculins”.

Quins són altres obstacles amb què es troben les dones?

Altres requisits que es valoren a l’hora d’accedir a càrrecs superiors d’aquestes característiques, són el currículum, on sumen la realització de cursos o la publicació de treballs d’investigació. Esforços que requereixen un temps afegit, del qual majoritàriament no disposen les dones amb càrregues familiars. En aquest sentit, i per poder seguir el fil de la professió, una nova tendència està marcant l’edat de la maternitat d’aquestes dones. Ja que, segons un estudi de la Fundació Institut de la Investigació Aplicada a l’Advocacia, “les advocades estan al capdavant de les professions liberals que més endarrereixen la seva maternitat, i tenen el primer fill entre els 36 i els 40 anys, 4 anys més tard que la mitjana espanyola”. L’informe també desvela que les lletrades tenen més avortaments que la mitjana.

Per la seva part, l’advocada Celeste Arella, mare d’una criatura i a l’espera de la segona, ho veu clar: “les dones de la nostra generació continuem assumint les càrregues familiars i això ens repercuteix en l’accés i la promoció, i al final de la vida laboral, en el tema de les pensions”. I afegeix “és molt dur i trist haver-te de plantejar: maternitat o professió?”. Arella, que coneix de primera mà molts casos de dones en aquesta situació a l’associació que presideix, comenta: “a moltes companyes que tenen una

La Facultat de Dret de la UAB, pionera en formació amb mirada de gènere

Durant el curs 2012-13, l'alumnat de Ciències Socials i Jurídiques estava format per un 65% de dones, segons el Ministeri d'Educació, Ciència i Esport. En el cas concret de la Facultat de Dret de la UAB, pionera en la incorporació de la perspectiva de gènere en el seu currículum escolar, a l'actual curs s'han matriculat 62,74% dones i 37,26% homes, sent Relacions Laborals el grau més escollit per les estudiants.

Va ser aquesta facultat la que va comptar amb la primera catedràtica de Filosofia del Dret de l'Estat espanyol el 1991, Francesca Puigpelat, que acabà sent també la primera degana d'una Facultat de Dret a Catalunya el 2002. Durant el seu mandat va impulsar el Grup Dones i Dret, un referent en la recerca i la promoció de l'ensenyament no sexista del dret. Fou aquest grup qui organitzà les primeres Jornades Dones i Dret, que ja han arribat a la dotzena edició.

Assignatura obligatòria "Gènere i dret"

Segons l'actual degana, segona de la Facultat, i membre també del Grup Dones i Dret, Esther Zapater, "en el Pla d'Estudis, coincidint amb la seva

reforma el 2010, on s'implantaren els estudis de Grau, vam incloure una assignatura obligatòria 'Gènere i dret' a quart curs. A part d'una visió transversal de la mirada de gènere durant tota la carrera". Van seguir, de fet, el que ja recollia el Decret del 2007 del Ministeri, que regulava l'ordenació dels ensenyaments universitaris oficials, on s'establia que a la configuració dels currículums també havia d'existir aquesta perspectiva.

Enguany, la Facultat de Dret ha signat un conveni amb l'Institut Català de les Dones (ICD) per dotar amb un guardó de reconeixement d'excel·lència aquelles recerques de fi de grau que tinguin una perspectiva de gènere.

Han estat dècades de treball de l'equip docent de la Facultat de Dret, que ara veu perillar tots aquests avenços amb les noves reformes anunciades pel ministre Wert. "Si canviés el sistema d'ordenament d'estudis universitaris superiors oficials i haguéssim d'anar amb aquesta lògica de 3 i 2 en màster, veuríem si podríem garantir aquesta iniciativa que ara tenim feta amb aquesta transversalitat. És probable que no", lamenta Esther Zapater.

carrera molt consolidada els fa por i em diuen: plantejar-me la maternitat m'implica apartar-me de la vida professional. I es pregunten: Com m'ho faig per conjugar els dos temes?"

Combinar la maternitat amb l'exercici

Aquest és el cas, per exemple, de Sònia Escudé, advocada de família i penal, especialitzada en temes de violència de gènere, que va començar el 2003 el seu exercici. Amb 36 anys, en fa un que va decidir tenir el seu primer fill,

i actualment compagina el treball d'advocada autònoma amb la lactància materna. En el seu cas, la baixa maternal no ha resultat fàcil, ja que a l'estar acollida a un règim especial per a advocats de la Mútua de Previsions Socials, una alternativa als autònoms, només va gaudir d'una baixa maternal de 60 dies. Passat aquest temps, va haver de tornar a incorporar-se a la feina, mentre continua donant el pit al seu fill. Aquesta jove advocada creu que l'advocacia "és una professió masclista, perquè no contempla la visió

de gènere en un tema com la maternitat. Hauria d'incloure la possibilitat de compatibilitzar-ho amb uns horaris determinats, mentre s'està en el període d'al·letament, ja que els horaris dels jutjats no són compatibles. Saps quan entres, però no quan surts”.

I tot i que s'ha inclòs en la llei d'enjudiciament civil la baixa per maternitat i paternitat com un dels motius per suspendre una vista, la presidenta de Dones Juristes matisa que, “és bastant discrecional per part dels jutges”. A l'advocada Sònia Escudé, en el moment de la seva baixa maternal com a autònoma, tot i haver superat totes les traves burocràtiques, i gaudint de la suspensió de judicis, la continuaven trucant per preguntar-li si algun/a col·lega podia substituir-la. “També vaig perdre algun client. Molts pocs, per sort, perquè van pensar que no estaria al 100% pel seu cas. Clar jo no podia tancar. Per què si no, de què menjava?”, es queixa Escudé.

En aquest sentit, resulta destacable a més que dels 30 membres de la Carrera Judicial en excedència voluntària per la cura dels fills, només un ha estat home el 2014, segons el CGPJ. Algunes mesures que ajudarien serien les polítiques actives de conciliació, l'ampliació dels períodes remunerats d'excedència per la cura dels nadons i la potenciació del gaudiment d'aquests períodes per part dels pares. Així com la possibilitat d'adaptació del lloc de treball en èpoques d'alta càrrega familiar, o facilitar permisos remunerats a dones en aquestes situacions, per poder accedir a cursos d'especialització o de millora del currículum.

Tendència a certes especialitzacions

Hi ha branques concretes de la professió de l'advocacia que continuen estant copades pels homes. Aquest és el cas del mercantil, per exemple, on segons dades del CGPJ, només el 26,6% de dones l'escullen. El mateix passa amb el departament financer, tots dos molt més rentables que l'àmbit del civil i el penal, on les dones sí que tenen més presència. Els torns d'ofici especials de Violència de Gènere, són també un destí preferent per les dones. Segons

dades del 2014 del Consell General de l'Advocacia, dels 17.532 professionals, 9.315 eren lletrades.

Així doncs, mentre que les dones de l'advocacia es decanten més pel dret de família, el civil i el laboral, els homes es dediquen majoritàriament a l'àmbit de l'empresa, al dret mercantil o a la gestió patrimonial. Segons la presidenta de Dones Juristes, la raó podria ser que “les dones tenim una tendència a inclinar-nos més en temes socials, als drets de les persones”. L'advocada Sònia Escudé pensa, per la seva banda, que a part de tenir una predisposició als afers socials, veiem en aquesta especialització “una eina d'apoderament de les dones des de la nostra feina”.

Però en l'altra cara de la moneda, “també és perquè encara hi ha la percepció de la societat segons la qual per atendre els problemes d'una empresa, econòmics o mercantils millor que hi hagi un home”, pensa Celeste Arella. Ens trobem novament amb un tòpic social alimentat per segles d'història, on els assumptes “importants” s'han confiat als homes.

I la bretxa salarial?

Els sous de les professionals del dret que treballen dins la judicatura estan taxats i segueixen les regulacions del funcionariat, amb la qual cosa la igualtat salarial està assegurada. No passa el mateix pel que fa a les hores extres del personal. “A les dones, pel tema de la conciliació, ens costa més fer hores extres quan hem d'assumir també les càrregues familiars. I en aquest sentit, sí que hi ha una diferència salarial”, considera la presidenta de Dones Juristes. Una altra de les desproporcions la marca l'especialització, on “l'àmbit del dret mercantil es paga millor i aquest està ocupat majoritàriament per homes”, afirma l'advocada.

Sobre l'absència de la mirada de gènere en l'àmbit de la seguretat social, que comptabilitza els darrers 15 anys cotitzats per les pensions, Celeste Arella, reflexiona: “No està tenint en compte el paper de la dona a la societat, que majoritàriament s'acull a una reducció de la jornada per atendre la família”. ■

recursos

- Abogacía Española Consejo General www.abogacia.es
- Revista Abogados. Nº 90. AECG. 2015. (Disponible a [aquest enllaç](#)) *
- Indicadores Sociológicos de la carrera fiscal, pp.49-55. Fiscalía General de l'Estat. 2014. (Disponible a [aquest enllaç](#))
- Informe sobre l'estructura de la carrera judicial. CGPJ. 2015. (Disponible a [aquest enllaç](#))
- García-León, C., Saiz, S. “Sólo el 13% de los socios de bufetes en España son mujeres” a *Expansión*. 25/03/2015. (Disponible a [aquest enllaç](#))
- Indicadors amb perspectiva de gènere. Departament de Justícia de la Generalitat. 2014. (Disponible a [aquest enllaç](#))
- Giménez E., Barrubés J. *Análisis de las características de las patologías y lesiones del abogado en España*. Antares Consulting. Fundación Instituto de la Investigación Aplicada de la Abogacía. 2015. Barcelona. (Disponible a [aquest enllaç](#))
- Memòria de la Fiscalia de Catalunya 2014. Barcelona. (Disponible a [aquest enllaç](#))

Iguals en la llei escrita, desiguals en l'experiència judicial?

La justícia es representa habitualment encarnada en cos de dona. Amb els ulls embenats, sosté una balança que equilibra les parts en litigi. Aquesta metàfora visual dels valors d'imparcialitat, equanimitat i equilibri planteja, però, una pregunta que obre una infinitat de portes quan s'aplica una lectura de gènere: Pot oferir justícia en majúscules aquesta balança si la seva ceguesa es basa en un marc objectiu i igualitari per a homes i dones quan elles parteixen d'una situació històrica i social de desigualtat? És la imparcialitat neutra i asèptica una manera de perpetuar les desigualtats i discriminacions?

Per **Ana Vallina**

Quan es pregunta a expertes i a agents jurídics si les dones i els homes estan protegits de la mateixa manera davant la llei, advocades, juristes, catedràtiques de dret coincideixen a remarcar els dos plànols de la realitat social i jurídica de les dones en l'Espanya del segle XXI. Sí en els papers, no en la vida real. Algunes d'elles, com Encarna Bodelón, doctora en dret i professora de filosofia del dret a la Universitat Autònoma de Barcelona, fins i tot van més enllà i creuen que el plantejament originari que emana de la constitució és insuficient per garantir aquesta igualtat posat que "no inclou el que seria el desenvolupament no

masclista o en clau de gènere dels drets de les dones. Aleshores, la primera qüestió seria incloure a la nostra constitució una addició no masclista".

La Constitució, en el seu article 14, estableix que la població espanyola és igual davant la llei, "sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social".

L'article 9.2 assenyalava que és als poders públics a qui correspon "promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de les persones i dels grups en què s'integra siguin

reals i efectives; remoure els obstacles que impedeixin o dificultin la seva plenitud i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social". Seguint aquesta directriu de la carta magna, al llarg d'aquests 36 anys els diferents governs autonòmics i estatals han anat formulant lleis i normatives orientades al fet que la igualtat d'oportunitats en el plànol laboral, familiar, penal o civil entre homes i dones sigui una realitat tangible. La regulació del divorci (1981), la Llei contra la violència de gènere (2004), la Llei d'igualtat (2007), Llei Orgànica de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs (2010) o fins i tot la legislació destinada a la titularitat compartida de les explotacions agràries (2011) són alguns d'aquests exemples de com la legislació ha anat adaptant-se per ser conforme a la realitat de les dones, per cobrir els buits legals on s'esfumaven, i s'esfumen encara avui, els drets de les dones.

No obstant això, el sistema "heteropatriarcal" que configura aquestes regles del joc intangible al món que vivim situa les dones en un punt de partida que desequilibra l'equitat davant la llei segons gèneres; arrossega una herència històrica de desigualtat, discriminació i vulneració. Com assenyala Montse Gatell, presidenta de l'Institut Català de les Dones (ICD), "cal recordar que fins el 1975 el Codi civil proclamava el deure d'obediència de la dona cap al seu marit, deure que només desapareixia en les hipòtesis d'absència, incapacitat o per condemna superior a 20 anys de presó del marit". En aspectes tangibles això es concretava en la dependència legal de les dones per poder treballar, obrir un compte al banc o decidir el domicili conjugal. Una submissió que, en aspectes econòmics, era una mica més laxa a Catalunya respecte a la resta de l'estat espanyol per lleis consuetudinàries com la separació de béns matrimonials o la tradició de la pubilla.

Però la història no és una constant progressiva. Els contextos sociopolítics determinen l'ordre jurídic en vigor. Pilar Rabaque, advocada amb dècades d'experiència i presidenta de la Comissió de Dones Advocades del Col·legi de l'Advocacia de Barcelona (ICAB), recorda que "ja l'any 1934, l'Estatut d'Autonomia de la Generalitat de Catalunya recollia de manera explícita la capacitat jurídica de les dones" o que el 25 de desembre del 1936 es va reconèixer el dret a la interrupció voluntària de l'embaràs "amb la

importància que aquest dret s'emmarqués en el camp de la salut, com una garantia de salut reproductiva i sexual per part de les administracions", remarca Rabaque. La legislació actual, doncs, compta amb precedents a Catalunya bastant avançats en el seu enfocament de gènere.

De delictes contra l'honor masculí a delictes contra la llibertat sexual

Va caldre esperar fins a l'any 1984 perquè Espanya ratifiqués la Convenció de Nacions Unides sobre l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació contra la Dona subscrita el 1979. I fins a l'any 1995 perquè la reforma del Codi Penal deixés de considerar com a delictes contra l'honor dels homes de la família l'assetjament, les agressions i els abusos sexuals, així com els delictes relatius a l'exhibicionisme o a l'exercici de la prostitució. Amb aquesta reforma passen a ser delictes contra la llibertat sexual. És a dir, fins el 1995, les dones no accedien a la justícia com a subjectes de la seva pròpia sexualitat vulnerada.

L'any 1995 també va suposar un punt d'inflexió internacional sobre el marc jurídic de defensa de les dones a través de la Conferència de Beijing, que per primera vegada abordava de forma integral els drets de les dones amb un full de ruta ambiciós i que actualment segueix viu davant el marc de desigualtat persistent. Any rere any, la Comissió Jurídica i Social de les Dones de l'ONU, la CSW, reuneix dones de tot el món per compartir i intercanviar tant problemàtiques com possibilitat de millora.

L'efecte Beijing es va plasmar el 2003 a l'estat espanyol en la Llei sobre mesures per incorporar la valoració de l'impacte de gènere en les disposicions normatives que elabori el Govern, elaborada per la necessitat de valorar l'impacte de gènere en cadascuna de les decisions polítiques i actuacions públiques com a requisit per evitar conseqüències negatives no intencionades que afavoreixin i reproduïxin la discriminació entre homes i dones. Aquest plantejament legal, a priori positiu, sembla haver-se quedat en una mera declaració d'intencions, ja que com recullen diversos estudis, la seva aplicació pràctica no s'ha dut a terme amb un desenvolupament integral que traslladés a sistemes de detecció i control l'impacte de gènere de les polítiques i actuacions públiques.

Segons Montse Gatell, presidenta de l'ICD, cal destacar

Abans de la dictadura franquista les dones havien assolit capacitat jurídica

Beijing, 1995

els esforços legisladors encaminats a concretar on i com abordar les discriminacions. Gatell explica que l'any 2006 "l'aprovació del nou Estatut d'Autonomia de Catalunya dona un tractament molt sensible a les dones i aborda d'una manera específica els drets de les dones davant la violència masclista, així com l'obligació dels poders públics d'incorporar la perspectiva de gènere i de les dones a totes les polítiques públiques per assolir la igualtat de dones i homes en tots els àmbits, públics i privats".

La bretxa econòmica com a factor de desigualtat

Quan es formula l'àmbit de la desigualtat en el plànol jurídic de les dones és necessari començar a parlar de la bretxa econòmica entre gèneres. Una bretxa que té múltiples explicacions. En primer lloc, com assenyala Encarna Bodelón, "quan la constitució parla de treball, s'està referint al treball remunerat, no hi apareix mai el treball de cura, per exemple".

Bodelón, experta en dret i qüestions de gènere considera que "en l'àmbit del dret al treball s'hauria d'incloure tota una addició que permetés d'entrada reconèixer com a treball el treball de cures". Segons Bodelón es podria fomentar una societat amb espai per a aquestes cures –o treball reproductiu, com també s'anomena-, per exemple modificar els temps i les condicions de treball. És a dir, conclou, "reconèixer a nivell jurídic que en la vida personal d'aquest treballador/a ha tingut un impacte el fet d'haver-se dedicat a cuidar dels altres. Es podrien prendre moltíssimes mesures".

Un enfocament que comparteix Celeste Arella, presidenta de Dones Juristes, que recorda que són les dones les que en més d'un 90% sol·liciten la jornada reduïda per a la cura dels fills, "la qual cosa repercuteix tant en el futur de les seves pensions, com en la dependència econòmica, que genera la desigualtat".

Segons el sindicat UGT, la bretxa salarial d'homes i dones se situa entorn del 24%. Aquesta desigualtat econòmica té les seves conseqüències a l'hora d'afrontar, per exemple, processos de separació i divorci.

Legislació sobre aspectes de la vida familiar

Fins el 1981 els pares tenien la potestat exclusiva sobre els fills. La Llei 11/1981 de modificació del Codi civil en matèria de filiació es el principi del canvi. A partir d'aquest moment es reconeix la pàtria potestat dels fills dels dos progenitors. En aquest nou marc legal, per primera vegada s'inclouen qüestions com el reconeixement de tots els fills, dins i fora del matrimoni; l'administració dels béns de guanys per part dels dos cònjuges (fins ara només en control del marit) o la protecció econòmica dels fills més enllà de la majoria d'edat. En matèria de dret de família, des d'aquest moment, l'evolució de les normatives legals ha experimentat diversos i significatius canvis.

A Catalunya, la Llei 25/10 de 29 de juliol – Llibre II Codi Civil de Catalunya- estableix dues novetats importants. En primer lloc, estableix el 'pla de parentalitat' (art. 233-9 CCCat) que pretén concretar la manera en què tots dos progenitors exerceixin les seves responsabilitats parentals i els compromisos que assumeixin respecte de la guarda i custòdia i educació dels fills (lloc en el qual els fills viuran habitualment; tasques de les quals cada progenitor es responsabilitzarà en les activitats quotidianes dels fills; forma de dur a terme els canvis de la guarda i com es repartiran les despeses que generin; règim de visites d'un progenitor amb els fills en els períodes en què no els tinguin amb si; estades dels fills amb cadascun en els períodes vacacionals; tipus d'educació i activitats extraescolars; forma de compartir la informació sobre l'educació, salut i benestar dels fills; i forma de prendre les decisions relatives al canvi de domicili i altres qüestions rellevants dels fills).

En segon lloc, s'abandona el principi general de què la crisi de convivència significa apartar automàticament els fills a un dels progenitors per encomanar-los individualment a l'altre.

El Preàmbul de la Llei diu no voler imposar una modalitat concreta d'organització sinó "animar" els progenitors, tant si el procés és de mutu acord com si és contenciós, a organitzar per si mateixos la cura dels fills en ocasió de la ruptura. Per tant, la llei no imposa la custòdia compartida però estableix aquesta preferència legal, que queda en mans del jutge o jutgessa, segons cada cas.

No obstant això, veus com les de Celeste Arella de Dones Juristes alerten que en aquestes qüestions com la custòdia compartida dels fills en els processos de divorci, "la llei s'ha avançat a la societat". Arella sosté que la custòdia compartida funciona sempre que l'estructura familiar "ja parteixi d'un repartiment equilibrat de les cures, recursos i temps d'atenció als fills i filles", i en aquells casos on les separacions siguin amistoses o permetin, almenys, un normal diàleg entre els pares. En la seva opinió, "la realitat actual no és així, ara com ara segueixen sent les dones les principals cuidadores, però aquesta realitat en múltiples ocasions s'invisibilitza en els jutjats on "moltes vegades es força a aconseguir la custòdia compartida desatenent les realitats familiars". Arella matisa que no es tracta "de donar més poder al pare o a la mare, sinó de mirar pel benestar dels fills, de garantir la seva millor atenció. I això ha de fer-se cas a cas, amb sensibilitat de gènere també".

Accés a la protecció de la justícia en casos de violència

Col·lectius feministes i advocades com Pilar Rabaque denuncien la paralització en la concessió d'ordres de protecció i allunyament en les víctimes de la violència de gènere a la província de Barcelona. Segons el seguiment que realitza periòdicament l'Observatori contra la Violència Domèstica i de Gènere, mentre el 2008 a Catalunya es denegava un

"La constitució és insuficient per garantir la igualtat, perquè no inclou el desenvolupament en clau de gènere dels drets de les dones"

35% de les ordres de protecció sol·licitades per via judicial per dones, en 2014 aquesta xifra ha augmentat fins a un 66%. Uns percentatges que situen Catalunya com a primera comunitat autònoma d'aquest rànquing per sobre de la mitjana estatal en matèria de denegació d'ordres de protecció (46%). Un aspecte que sens dubte genera polèmica sobre l'accés de les dones a la salvaguarda que ofereix la justícia en aquests casos.

No obstant això, quan es planteja aquesta qüestió a la magistrada del jutjat nombre 2 de Violència de Gènere de Barcelona, Francisca Verdejo, una de les artífexs de la posta en marxa dels tribunals especialitzats en violència de gènere a la ciutat comtal, rebutja parlar de percentatges sobre el nombre d'ordres concedides. En la seva opinió: "el jutge ha d'examinar en cada cas concret la necessitat i proporcionalitat d'adoptar mesures cautelars, sempre que els indicis de delictes siguin suficients i es constati una situació objectiva de risc", explica Verdejo afegint que "tots els operadors jurídics han d'oferir a la perjudicada aquesta possibilitat, comptant amb el document en el qual s'ha de canalitzar la sol·licitud. L'ordre de protecció és útil sempre que els recursos per al seu control ho siguin".

Montserrat Vila, presidenta de la Plataforma Unitària contra les Violències de Gènere, per la seva banda, afirma que el tema de les poques ordres de protecció concedides és "molt preocupant" i considera que hauria de fer-se un estudi oficial i rigorós sobre els motius pels quals a Catalunya es concedeixen menys mesures de protecció que abans, o que en altres comunitats. Vila creu que pot haver-hi múltiples explicacions per a aquest fenomen. El més inquietant per a ella és la percepció que "els jutges i jutgesses de Catalunya no s'estan creient les dones que denuncien. Estem en un moment en què sembla que es banalitza aquest tipus de violència, es menysvalora, és com si la Violència de Gènere hagués passat de moda o es negués la seva existència i complexitat".

Un altre dels angles en els quals Montserrat Vila troba explicació a per què es concedeixen tan poques mesures de protecció és que les denúncies que arriben a la compareixença judicial no estan tan ben formulades com haurien, en part, perquè "des del 2011 les Oficines d'Atenció a les Víctimes de Violència de Gènere no recullen denúncies i

potser, quan es formula la denúncia en la comissària dels mossos, pot faltar formació i sensibilitat entre els agents per emmarcar el veritable context en el qual apareix el maltractament i que sol ser de llarg recorregut". Tant és així, que Vila alerta del que en la seva plataforma qualifiquen "d'aberració judicial" i és que "moltes dones que van als jutjats especialitzats en Violència contra les dones buscant protecció surten de la compareixença amb una denúncia penal contra elles, una denúncia creuada que interposa la defensa del presumpte maltractador, de vegades, pel mer fet de defensar-se davant les agressions". D'aquesta manera, narra Montserrat Vila, "sembla que cal ser la víctima perfecta i la denúncia ha de ser molt completa per obtenir una ordre de protecció".

Adaptació legal constant

Recentment s'ha aprovat la Llei d'Igualtat Efectiva entre Dones i Homes, que estava en tràmit al Parlament de Catalunya des de feia dos anys. Aquesta llei, en paraules de la presidenta de l'Institut de les Dones de Catalunya, "preveu un àmbit d'aplicació transversal a totes les competències de la Generalitat de Catalunya, des d'una perspectiva de gènere i de les dones, tot afectant tant les normatives com l'execució, per tal de regular la promoció de la igualtat de les dones i els homes en el marc de les seves competències".

Aquesta nova llei en el marc català neix, segons la responsable de l'ICD, "amb voluntat de durada i, per tant, flexible i permeable als canvis. En aquest sentit, el futur d'aquesta llei requerirà la implicació de tots els poders públics catalans i de la societat catalana en l'acompliment de les seves finalitats".

Per tant, és suficient el marc legal actual per protegir els drets de les dones com a subjectes jurídics o estem a la meitat del camí per formular positivament els aspectes jurídics que determinen la protecció de les dones?

Hi ha expertes que ho tenen clar: "Moltes dones pensen que ja hem arribat a exhaurir el treball que podem fer amb el dret i per a mi estem al principi d'aquest treball", conclou la professora Encarna Bodelón. ■

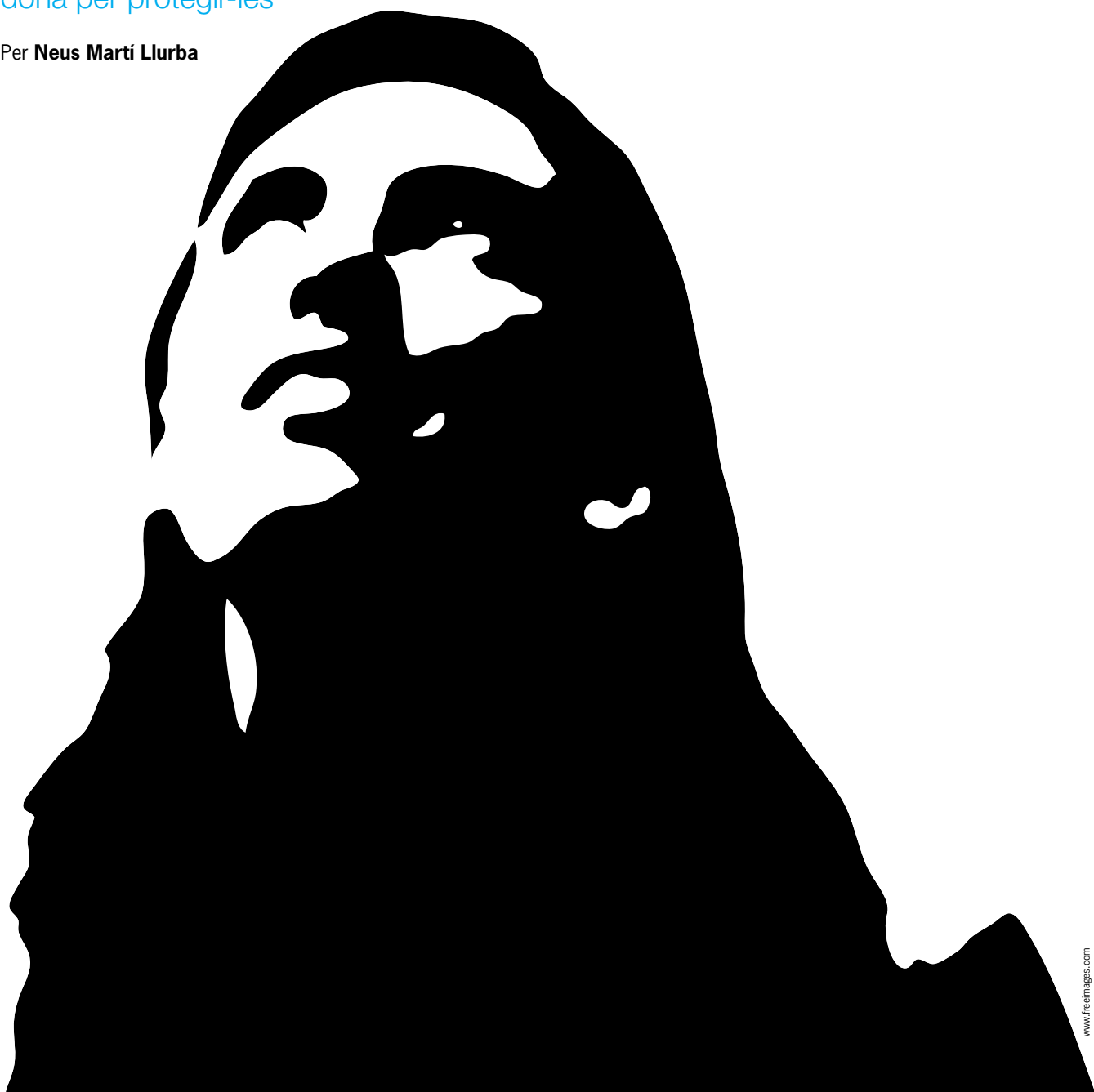
recursos

- R. González Duarte (coord.). *Document sobre Dones i Ciència*. Observatori de bioètica i dret. Pàg. 14. 2004
- Vergés Giménez, A. *Una aproximació a l'anàlisi de l'impacte regulatori*. Generalitat de Catalunya. Pàg. 7. 2009
- M. Àngeles Gensana Riera. *Informes impacto de género*. Institut Català de las Dones. Generalitat de Catalunya. 2005
- Anexo: *Acceso de las mujeres a la justicia*. Documento de fundamentación VII Cumbre Cortes Supremas.
- Ley Orgánica 1/2004 de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género. BOE núm. 313 del 29 de diciembre de 2004.
- Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres. BOE núm. 71 de 23 de marzo de 2007.

Quan parla de dones, **la llei?**

En la complexitat del món del dret, legislar sobre els cossos sovint es converteix en una mena de lluita entre qui considera que calen unes lleis universals que garanteixin els drets de tothom, independentment del gènere, i qui creu que cal legislar millor les especificitats del cos de la dona per protegir-les

Per **Neus Martí Llurba**

“Quan el dret ha construït el que podríem anomenar la sexualització del cos, normalment ho ha fet partint d'estereotips socials”

La llei i el cos de les dones no van gaire sovint agafats de la mà. Històricament, el dret no ha estat pensat per reconèixer les especificitats del cos femení, ni dels seus drets sexuals i reproductius. No fa tants anys que ni tan sols hi havia permisos per maternitat. A més, els estereotips i tòpics presents en la societat es reflexen dins les lleis i l'estructura del dret en general. Quan el cos de les dones és legislat, sovint es fa d'una manera naturalitzada o biològica malgrat, com apunta Encarna Bodelón, directora del grup de recerca Antígona de la Universitat Autònoma de Barcelona, “el cos en sí mateix no té un significat unívoc, sinó que també forma part de la construcció social”. Això vol dir que “el fet de tenir un sexe o estructura física ve determinat per una construcció cultural i, en dret, és un element més que construeix aquest significat. Quan el dret ha construït el que podríem anomenar la sexualització del cos, normalment ho ha fet partint d'estereotips socials, forçant-los o creant-ne més. Sexualitzant encara més”, apunta Bodelón.

Quan l'objecte de violència és dona

Hi ha tot un conjunt de textos internacionals, sobretot a les Nacions Unides, que reconeixen l'especificitat de la violència contra les dones. No és el mateix una agressió sexual dirigida a una dona que a un home, ja que cal tenir en compte que vivim en una societat en què aquest tipus de comportaments responen a una voluntat de domini i control de l'home sobre la dona.

El gruix de les agressions sexuals a nivell mundial són contra dones i realitzades per homes. I quan l'agressió la pateix un home, generalment és un menor. A nivell estatal, però, fa tan sols dues dècades que algunes legislacions van començar a recollir aquesta especificitat. La Llei Orgànica 1/2004 sobre violència de gènere, comença a incloure algunes d'aquestes especificitats, però potser la manera de fer-ho no és l'òptima. “Les lleis van dirigides, teòricament, a la protecció de les dones”, explica M. Argèlia Queralt, professora de Dret Constitucional i Ciència Política dels Grup d'Estudis Constitucionals Europeus (GRECE). “Amb la llei de protecció contra la violència de gènere hi va haver molt de rebombori i és que al final ens hem quedat només amb la part penal, la de persecució penal, policial i judicial. Però després hi ha tota la vessant educativa i de prevenció que no s'ha implementat bé perquè no s'hi han posat els recursos. Focalitzant en el tema penal, establint que si es comet una lesió o una agressió contra una dona i es demostra que la motivació és per violència de gènere, per la dominació de l'home sobre la dona, s'aplica un agravant”, conclou.

Hi va haver qui va considerar que aquesta legislació suposava una discriminació respecte de l'home, pel que la llei es va portar davant el Tribunal Constitucional. “S'ha de tenir en compte que el que motiva l'agravament és el fet que un home se senti superior a una dona. No perquè un home pegui una dona ja s'aplica l'agravament”, explica M. Argèlia Queralt. Però no tothom està d'acord amb aquesta argumentació. Mirentxu Corcoy, catedràtica de Dret Penal de la Universitat de Barcelona, considera que a l'hora de legislar hi ha una discriminació positiva cap a la dona. “Jo estic en contra d'això, tot i que sé que no és una opinió compartida per gaires dones, però crec que a llarg termini és contraproduent. La violència de gènere sempre es castiga més quan és d'un home sobre una dona; la pena és diferent. I jo no hi estic d'acord, perquè porta a situacions molt discutibles. La llei diu que el que es vol fer és eradicar el masclisme, però jo no crec que això s'aconsegueixi per aquest camí i, a més, no es pot castigar algú per una cosa que ha existit sempre a la nostra societat; s'haurà de treballar d'una altra manera”, explica.

Un altre exemple que posa Mirentxu Corcoy és el tema de l'ablació del clitoris. “Em sembla absurd regular l'ablació perquè, evidentment, és una cosa que està malament, però no té sentit que existeixi des de sempre un delictes que és la pèrdua o mutilació d'un membre principal i que el clitoris es tracti diferent. Mai s'ha discutit que el penis sigui un membre principal, pel que no entenc que es discuteixi si ho és el clitoris. Per tant, l'argument de la llei em sembla absurd. Hi ha lleis que es creen perquè hi ha una cultura molt antiga, però la llei no ho pot canviar; el que s'ha fer és una tasca educativa i de conscienciació”.

Aquesta tasca educativa però, dóna resultats a mitjà o llarg termini. “Si no ho legissem, quina solució hi ha?”, es pregunta M. Argèlia Queralt. “Esperar que la societat canviï? Potser acaben passant dècades i, mentre, què fem? S'ha de tenir en compte que els governs no destinen recursos per potenciar aquests canvis –l'actual govern espanyol ha reduït els pressupostos. Hi ha una desprotecció i aquesta sempre afecta les parts més vulnerables”, assegura.

A Catalunya, l'any 2008, es va aprovar la llei del dret per l'eradicació de les violències masclistes, la qual reconeix l'especificitat de la violència envers les dones i la recull d'una manera molt més àmplia que la legislació espanyola. Però la llei catalana no té competències penals, pel que no pot regular el que fan els jutjats ni en l'àmbit processal-penal ni en l'àmbit penal. Això provoca que aquesta especificitat quedi recollida de forma molt parcial i incompleta, ja que les figures penals que reconeixen la violència contra les dones, no en reconeguin totes les formes. La violació,

per exemple, no està considerada violència de gènere. “Existeixen jutjats especialitzats en violència contra la dona, però, una agressió sexual, per exemple, no va a aquests jutjats a no ser que tingui lloc dins l'àmbit de la parella”, explica Encarna Bodelón.

Qüestions actuals des d'una perspectiva de gènere

Assetjament

Poc a poc les lleis es van adaptant a les noves realitats. El ritme de la justícia sovint és molt més lent que la velocitat a la que canvia la nostra societat, però es van fent passes. “En el nou codi penal s'hi han inclòs uns tipus penals respecte els que hi havia certa impunitat, com és el cas de l'assetjament”, explica Ángeles Carmona, presidenta de l'Observatori contra la Violència de Gènere del Consell General del Poder Judicial (CGPJ).

L'*stalking* és un terme que fa referència a l'assetjament, a la persecució. Es coneix poc, aquí, ja que, fins ara, no hi havia cap legislació que el contemplés. El nou codi penal ja l'inclou, així com també el *sexting*, que és la publicació de fotos amb contingut sexual a les xarxes socials. “És important que es legislin aquest tipus d'assetjaments, a l'igual que les *floretes*”, apunta Ángeles Carmona. “La menció sobre el cos de la dona per part d'un desconegut, que a més sempre es dona quan la dona va sola pel carrer és una forma de masclisme també, ja que consisteix en fer referència al cos de la dona en el moment en què està més indefensa, que és quan està sola”, explica.

Però, n'hi ha prou amb legislar?. “La repressió penal no sempre és la millor eina”, assegura M. Argèlia Queral. “De vegades no cal reformar tant el codi penal, sinó que el que cal és aplicar el que hi ha i posar-hi mitjans. El problema que té la justícia a Espanya és que no disposa de recursos i, al no reconèixer les desigualtats que hi ha entre home i dona, el que s'està fent és invisibilitzar el problema. S'ha de fer educació i conscienciació”, assegura, “i, per a això, calen recursos”.

El vel i el burca

Segurament aquesta és una de les qüestions més difícils de legislar, i on poden arribar a haver-hi més varietat d'opinions. Hi ha qui diu que cal prohibir-los, qui considera que el vel es pot tolerar i que el burca és inacceptable, que les dues coses tenen cabuda dins la nostra societat, perquè és una qüestió de respecte cap a una altra cultura... Els arguments per a cada posicionament són infinits, i en cada un d'ells hi podem acabar trobant pros i contres.

Quan li preguntem la seva opinió a M. Argèlia Queral, es queda molt pensativa. “Estem fent un estudi sobre això i és molt complicat tenir una opinió ferma”, explica. “Jo, si he de posar un límit, crec que aquest està en el

burca, perquè anul·la la persona i entrem en un terreny molt perillós”, assegura. “En el cas del vel, a mi no em molesta que es porti. El que sí que em molesta és que es negui l'origen discriminatori envers la dona i l'origen religiós. Perquè l'home també té estipulada quina ha de ser la seva indumentària, però no la respecta i, en canvi, elles sí. Potser ho porten voluntàriament, però el rerefons és el que és”, diu.

És un tema realment complicat de tractar, ja que el que acaben provocant les prohibicions és que la persona que utilitza el vel o el burca acabi fora de la nostra societat i aquesta, segurament, tampoc és la millor solució.

Llei de la dependència

Més d'un noranta per cent de les persones que tenen cura d'algú són dones, per la qual cosa, malgrat que la llei no distingeix entre cuidadors i cuidadores, els efectes que aquesta té sobre la societat recauen, principalment, en el sector femení.

La conciliació de la vida professional i familiar ja és complicada i, si a més s'hi suma una situació de dependència, es fa gairebé impossible. En una societat on sovint les dones són les que tenen un sou més baix, pitjors condicions laborals o jornades més reduïdes, quan cal tenir cura d'un dependent, acaben també sent elles les que deixen la feina. “És el que anomenem discriminacions aparentment neutres perquè és veritat que la llei és igual per a tothom, però si la gran majoria de les cuidadores són dones, s'acaba discriminant un segment de la societat”, explica M. Argèlia Queral.

Formació en gènere a les facultats

Gairebé tothom està d'acord en què un dels grans pilars que fomenten els canvis dins una societat és l'educació: per comprendre els models, poder-los qüestionar i tenir les eines per canviar-los. En aquest sentit, les facultats de dret són un important epicentre, ja que l'alumnat que és a les aules, en un futur serà qui treballarà, d'una manera o una altra, amb les lleis.

Segons la Llei d'Igualtat del 2007, en els ensenyaments hi ha d'haver assignatures sobre igualtat de gènere i en les competències generals dels ensenyaments, la perspectiva de gènere hi ha de ser present. A la Universitat Pompeu Fabra han creat el “Projecte d'Introducció de la perspectiva de gènere en la docència i en la participació en el Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració”, que recorda el deure d'aplicar el Pla d'Igualtat Isabel de Villena –instaurat el 2008 per la UPF– a més de la política de responsabilitat social que suposa la incorporació de la perspectiva de gènere en la docència, tant en els continguts com en la metodologia docent.

Però falta per consolidar aquesta via. A la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona, enguany, van ampliar l'oferta de màsters. “El màster més genèric que ha quedat

és el Màster d'Estudis Jurídics Avançats i, quan es va dissenyar –procés en què intervenen tots els departaments–, hi va haver pressions fins que es va acabar suprimint l'única assignatura optativa que tractava la igualtat de gènere en el màster anterior”, explica Eva Pons, professora titular de Dret Constitucional de la UB. Actualment, dins el màster, tan sols hi ha una assignatura de Tendències al Dret Comparat en la qual s'ha aconseguit que hi hagi una cinquena part de la matèria destinada al dret antidiscriminatori. Paral·lelament, un grup de professores de la UB ofereixen el seminari Anàlisi Feminista del Dret, que s'ofereix com a crèdits de lliure elecció i que enguany ja celebra les nou edicions.

“El fet que el dret és una matèria transversal i que encara predomina la lògica dels departaments i les assignatures, va en detriment de la incorporació dels temes de gènere dins el màster”, explica Pons. “Ningú no vol perdre la seva parcel·la i el dret antidiscriminatori és una matèria transversal que posaria una mica en entredit aquest funcionament”. M. Argèlia Queralt, professora també de la UB, ho veu de la mateixa manera: “Hi ha professors que consideren que l'estudi de gènere no té contingut propi, tot i que hi ha universitats de gran prestigi al món que en tenen càtedres”.

A la Universitat Autònoma de Barcelona, les coses estan una mica millor. Encarna Bodelón és la directora del grup de recerca Antígona, que analitza el desenvolupament dels drets en perspectiva de gènere. Més enllà de la recerca, tenen dos postgraus de formació: el de Gènere i Igualtat, i el de Violències Masclistes i, a part, han promogut els estudis sobre dones i gènere dins la UAB. “El fet de tenir aquestes assignatures no és només producte del treball d'Antígona, sinó també de la feina feta per un grup d'aquí a la Universitat que es diu Dones i Drets”, explica Encarna Bodelón.

Costa, i potser en l'àmbit del dret encara més, però poc a poc es van aconseguint petits avenços. Cal, però, seguir lluitant, perquè veure reconeguts per llei els drets de les dones és el primer pas per aconseguir-los. ■

El nou Codi Penal, en vigor a partir de l'1 de juliol del 2015, introdueix un nou article, **172 ter**, amb el següent contingut:

- 1. Será castigado con la pena de prisión de tres meses a dos años o multa de seis a veinticuatro meses el que acose a una persona llevando a cabo de forma insistente y reiterada, y sin estar legítimamente autorizado, alguna de las conductas siguientes y, de este modo, altere gravemente el desarrollo de su vida cotidiana:
 - 1.ª La vigile, la persiga o busque su cercanía física.
 - 2.ª Establezca o intente establecer contacto con ella a través de cualquier medio de comunicación, o por medio de terceras personas.
 - 3.ª Mediante el uso indebido de sus datos personales, adquiera productos o mercancías, o contrate servicios, o haga que terceras personas se pongan en contacto con ella.
 - 4.ª Atente contra su libertad o contra su patrimonio, o contra la libertad o patrimonio de otra persona próxima a ella.
- Si se trata de una persona especialmente vulnerable por razón de su edad, enfermedad o situación, se impondrá la pena de prisión de seis meses a dos años.

recursos

- Encarna Bodelón. *Violencia institucional y violencia de género*. UAB, Facultat de Dret (2014)
- Bodelón, E., Toledo, P. *Marc legal de les violències sexuals, més enllà del codi penal* (2015)
- Tània Verge. *Projecte d'Introducció de la perspectiva de gènere en la docència i en la participació en el Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració*. UPF (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Llei Orgànica 1/2015, de 30 de març, per la que es modifica la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal. (Disponible [a aquest enllaç](#))

De la Justícia a
l'Administració

Manuela Carmena

Licenciada en dret el 1965, va ser militant antifranquista al PCE, però mai va confiar-se al partit com un dogma. Va ser una de les fundadores del despatx d'advocats laboralista on es va perpetrar la matança d'Atocha.

El 1981 va iniciar la carrera judicial, després d'un cert desencís de l'exercici de l'advocacia, amb La Palma com a primera destinació. Com a jutgessa volia estar a prop de les persones i estar al servei de la gent. Eren moments en els quals els seus companys homes s'averonyien de tenir una dona embarassada en un judici; o se sorprenien quan va ser nomenada jutgessa, explica.

Va ser vocal del Consell General del Poder Judicial i una de les fundadores de l'associació Jueces para la Democracia. En una entrevista el 1982 publicada a *El País Semanal* va afirmar: "Aquesta sensació que tinc ara de col·laborar en què la justícia sigui per al poble també em sembla una determinada forma de fer política".

És patrona des dels seus inicis de la Fundación Alternativas, que té per objectiu "l'elaboració i desenvolupament del pensament i la cultura des de posicions progressistes a Espanya i a Europa". Després de 30 anys d'exercici professional, el 2010 va jubilar-se i va fundar el 2011 l'empresa social "Yayos emprendedores S.L", dedicada a la comercialització de roba infantil cosida per dones preses. El 2011 va ser nomenada assessora del Govern basc de Patxi López sobre l'atenció a les víctimes d'abusos policials.

Manuela Carmena és ara a l'administració municipal. Amb 71 anys, va presentar-se a la candidatura per a l'alcaldia de Madrid i va sumar suports en els marges més amples de les esquerres i del centre polític. Amb 519.210 vots de molt diversa procedència, i havent dit sempre que volia ser "l'alcaldessa de tothom", el passat 13 de juny va ser investida alcaldessa de Madrid.

El 2006 va firmar, juntament amb d'altres jutgesses, feministes, diputades i unes 200 dones d'arreu d'Espanya, un text, en què tot i aplaudir l'interès pels temes relacionats amb les dones del Govern Zapatero, alertava que l'activitat legislativa d'aquell govern podia "redundar en una actitud proteccionista que ens torni a considerar incapaces d'exercir la nostra autonomia". Re-

cordaven que més enllà de la legislació –d'altra banda important per ajudar a millorar la vida de las persones quan és adequada–, és "la mobilització, el compromís, l'educació i la presa de consciència individual i col·lectiva, de dones i d'homes, el que pot finalment fer-nos aconseguir els nostres objectius". Estava dins del grup que es va anomenar "Les altres feministes", que posaven en tela de judici la victimització de la dona que generava la Ley Integral de Medidas de Protección contra la Violencia de género.

Juntament amb altres dones candidates en iniciatives municipalistes, va firmar "Dones, feminisme i municipalisme: un imperatiu per al canvi", text en què defensaven la presència de les dones en càrrecs de poder des de noves perspectives, en candidatures d'unitat popular per oferir una "oportunitat real de transformació en un moment d'emergència social", i especialment davant les desigualtats. Des d'aquest escrit també defensaven els valors diferents als socialment considerats com positius –competició, fortalesa, agressivitat, gosadia–, i reivindicaven els nous lideratges femenins i feministes.

Manuela Carmena reivindica la cultura de la pau, essència de la cultura de la dona i de les organitzacions feministes, que des del 1914 parlen de la necessitat d'abolir les guerres; discurs que ara no està present, recorda. ■

900 900 120
Contra la violència
masclista **Atenció 24 h**

012

gencat.cat

Cost de la trucada:
segons operadora.

Reciclant el paper i el cartró
faig un passeig cada dia!
Ni la distància ni l'edat són
excuses per no reciclar.

Amparo Moreno

RE: SÍ CLAR!

Recorda que el blau
és per als envasos
de paper, cartró,
revistes i diaris.

#pqreciclem

perquereciclem.cat

Amb la col·laboració de:

ecovidrio
ENTIDAD SIN ÁNIMO DE LUCRO

**Generalitat
de Catalunya**

PREPARATS

Assessorar-se abans de denunciar

La Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, contempla, com una de les línies prioritàries d'actuació, la dirigida a prevenir, eradicar, sancionar la violència de gènere i protegir les seves víctimes.

És la protecció, a través de la pràctica quotidiana en la defensa de les víctimes de violència masclista, la que no sempre es pot garantir en l'actualitat, ja que les dones que decideixen denunciar, si no hi ha prova suficient, es troben sovint en una situació de vulnerabilitat i risc.

Tot i que és necessari visibilitzar la violència i que un dels mecanismes sigui la denúncia, les dones han de conèixer no només els seus drets, sinó també el que pot succeir a partir de la denúncia.

Han de conèixer el llenguatge dels Jutjats i que hauran d'explicar no només l'últim episodi succeït sinó la relació de violència habitual.

Han de saber que la decisió d'atorgar o denegar l'ordre de protecció és del jutge/ssa que, segons la llei, s'ha de basar en l'existència d'una "situació objectiva de risc per a la víctima" i que el fet de sentir por no és suficient doncs

es considera que aquest és un criteri subjectiu. Que es farà una compareixença i que només si la dona ha decidit acusar tindrà un advocat/da d'ofici. Altrament serà citada com a testimoni dels propis fets viscuts i no tindrà informació continuada del procés. Que estaran en una sala amb altres dones agredides sense intimitat suficient en aquell moment per parlar amb el seu advocat/da.

Han de saber que és probable que se les qüestionari, que si ploren poden ser jutjades per fer-ho i que si se les denega l'ordre de protecció hauran de tornar, si no tenen altres recursos, al domicili on està l'home al qual han denunciat. Per tant, donada la practicitat quotidiana dels Jutjats de Violència de gènere, resulta imprescindible assessorar-se bé abans. Actualment, tot això i molt més cal saber abans de denunciar, abans de pretendre fer valer el dret a ser protegida com a víctima. ■

Laia Costa Marzal

Coordinadora

Servei d'Assessorament Jurídic dels PIADs

Ajuntament de Barcelona

La ciutat, escenari de la vida quotidiana

Cities have the capability of providing something for everybody, only because, and only when, they are created by everybody.

Jane Jacobs a The Death and Life of Great American Cities

Les nostres ciutats avui, en ple segle XXI, són sistemes complexos de convivència en els quals la diversitat és cada dia més tangible: la varietat de formes de relació familiar, la pluralitat de generacions i de moments vitals, la diversitat de bagatges i pràctiques culturals, l'experiència i les trajectòries diferenciades com a homes o com a dones. Una diversitat que es fa realitat palpable en la varietat d'usos de l'espai, en la relació amb els equips, en els trajectes que es dibuixen cada dia i en les relacions sentimentals que establim amb els paisatges que ens expliquen qui som.

Alhora, ens trobem que les ciutats que habitem s'han pensat i construït, durant molt anys, des d'una suposada neutralitat que en realitat responia a lògiques patriarcales. Hem estructurat els espais urbans únicament a partir de l'experiència dels homes -de suposades persones autònomes, independents i dedicades plenament al treball productiu- i com a resultat hem generat espais que no són capaços de satisfer, amb amabilitat, les necessitats de bona part de la població.

La incorporació de la perspectiva de gènere en el pla-nejament urbanístic i en les polítiques d'habitatge és una oportunitat per tal de posar al centre de les prioritats el sosteniment de la vida. Partir de processos participats que incloguin l'experiència quotidiana de les dones, en plural, també des de les seves diversitats, ens permet configurar ciutats més habitables per a totes i tots, ciutats més accessibles, més inclusives i més igualitàries.

Seguint la línia de treball ja iniciada amb el Pla de Millora Integral de Casablanca, a Sant Boi de Llobregat incorporem les vivències diferenciades d'homes i dones en la configuració de l'espai urbà per tal d'avançar cap a una ciutat més compacta, on es barregin els usos i les activitats, on els trajectes siguin amables, on l'espai públic sigui un lloc de relació que permeti crear comunitat i alhora visibilitzar i compartir el treball de cura dels infants i de la gent gran. Perquè com deia Jane Jacobs, la ciutat té capacitat de donar resposta a les necessitats de tothom només quan la creem entre totes i tots. ■

Lluïsa Moret i Sabidó

Alcaldessa

Sant Boi de Llobregat

El debat sobre la custòdia compartida

L'aprovació de l'Avantprojecte de llei sobre l'exercici de la coresponsabilitat parental en cas de nul·litat, separació o divorci l'any 2013 va obrir de nou el debat sobre l'aplicació de la guarda i custòdia compartida quan no existeix acord entre els progenitors. Recordem que aquesta norma contempla la possibilitat que s'atorgui la custòdia compartida malgrat que cap dels progenitors l'hagi sol·licitat, deixant a criteri del tribunal determinar quina és "la millor opció".

Des del moviment feminista s'ha criticat durament l'avantprojecte de llei i el passat mes de gener es va sol·licitar la seva retirada al Ministeri de Justícia. Són molts els arguments que s'esgrimeixen contra aquesta norma, el principal que aquesta solució seria idònia si visquéssim en una societat paritària i plenament igualitària, on no hi haguessin discriminacions per raó de gènere i on la coresponsabilitat entre homes i dones fos real; també que la imposició judicial sense l'acord d'ambdues parts no és una bona estratègia; que al darrer de les demandes de determinats pares no hi ha la voluntat d'exercir la paternitat responsable, sinó d'estalviar pensions alimentàries, l'ús de l'habitatge... Com apunta Encarna Bodelón, la norma afavoreix l'ocultament i la pervivència de la violència de gènere, ja que no té presents les dificultats per acreditar aquestes situacions. I Consuelo Barea afegeix que la custòdia compartida s'utilitza com una

amença i una eina del maltractador per perpetuar la violència masclista contra la seva exparella, a la qual controla mitjançant l'accés a les criatures.

Existeixen, també, altres opinions que puntualitzen que, en certs casos aquesta pot ser una bona solució, per exemple en parelles amb separacions no traumàtiques en les que es pot aplicar la custòdia compartida i així afavorir la convivència dels infants amb els seus pares i mares.

Estem, doncs, davant un debat social intens que afecta múltiples actors: dones, homes, criatures i professionals de diferents disciplines. Des del Servei de polítiques de Gènere volem aprofundir en aquest repte i, el proper mes de novembre organitzarem, en el marc de la campanya **"Terrassa contra la violència masclista"**, una jornada de formació per abordar temes com els mites sobre la violència masclista en els litigis de custòdia, l'incompliment del règim d'estades i comunicació, els efectes de la custòdia compartida en casos de dones víctimes de violència masclista o la resposta del sistema penal en el procés de recuperació de les dones que pateixen violència en la parella i llurs fills i filles. ■

Servei de polítiques de Gènere
Ajuntament de Terrassa

Les dificultats de demostrar davant els Tribunals el maltractament psicològic

A petició del fiscal general de Catalunya, l'any 2002 es constitueix el Grup d'Investigació i Anàlisi de la Violència Psíquica contra les Dones (GRAVP), a Cornellà de Llobregat, des d'on s'ha dut a terme una anàlisi del tractament de la violència psíquica per part dels tribunals de justícia. Aquesta anàlisi conclou amb l'existència de les enormes dificultats d'aportar proves objectives del dolor que pateix la dona sotmesa a violència psicològica.

Donat que les tres formes de violència (física, sexual i psíquica) acostumen a aparèixer combinades en el mateix autor i víctima, es proposa que el maltractament psíquic sigui una norma autònoma pròpia, diferent de les que regulen la violència física i sexual i així diferenciar el delictes de resultat (violència física) del delictes de simple activitat (violència psicològica), solucionant els greus problemes de dogmàtica jurídica i probatòria, que impedeixen als tribunals dictar un major nombre de sentències condemnatòries.

Així es proposa suprimir la paraula "menyscabament psíquic". I un nou apartat de l'article 153 del Codi Penal:

"El que per qualsevol mitjà o procediment, abusant de la seva situació de domini causi a la persona amb qui es trobi unit per alguna de les relacions definides en l'art. 173.2 d'aquest Codi, un dany psíquic avaluable, tot i que no sigui tributari de ser qualificat com a seqüela permanent,

serà castigat amb la pena de presó de 6 mesos a 1 any, judicialment substituïble - prèvia audiència de la víctima - per treballs en benefici de la comunitat ateses les circumstàncies objectives del fet i personals de l'autor i, en tot cas, privació del dret a tenir i portar armes a un any i un dia a tres anys, així com, quan el jutge o el tribunal ho considerin adequat a l'interès del menor o incapac, inhabilitació per a l'exercici de la pàtria potestat, tutela, curatela, guarda o acolliment fins a cinc anys".

Amb aquesta proposta es pretén que el maltractament psíquic es consideri delictes de simple activitat i no de resultat; és a dir, que si la víctima no té seqüeles, però s'ha sotmès a un tractament psicològic i/o psiquiàtric fruit de la crisi de parella, el denunciador pugui ser condemnat per maltractament psicològic.

Recordem que l'1 de juliol de 2015 entra en vigor el nou Codi Penal i que no recull aquestes consideracions. Per tant, des de Cornellà es continua treballant fins assolir aquest canvi legislatiu. ■

Judith Ibáñez
Comissionada en polítiques d'Igualtat
Ajuntament de Cornellà de Llobregat

El dret a la informació, amenaçat

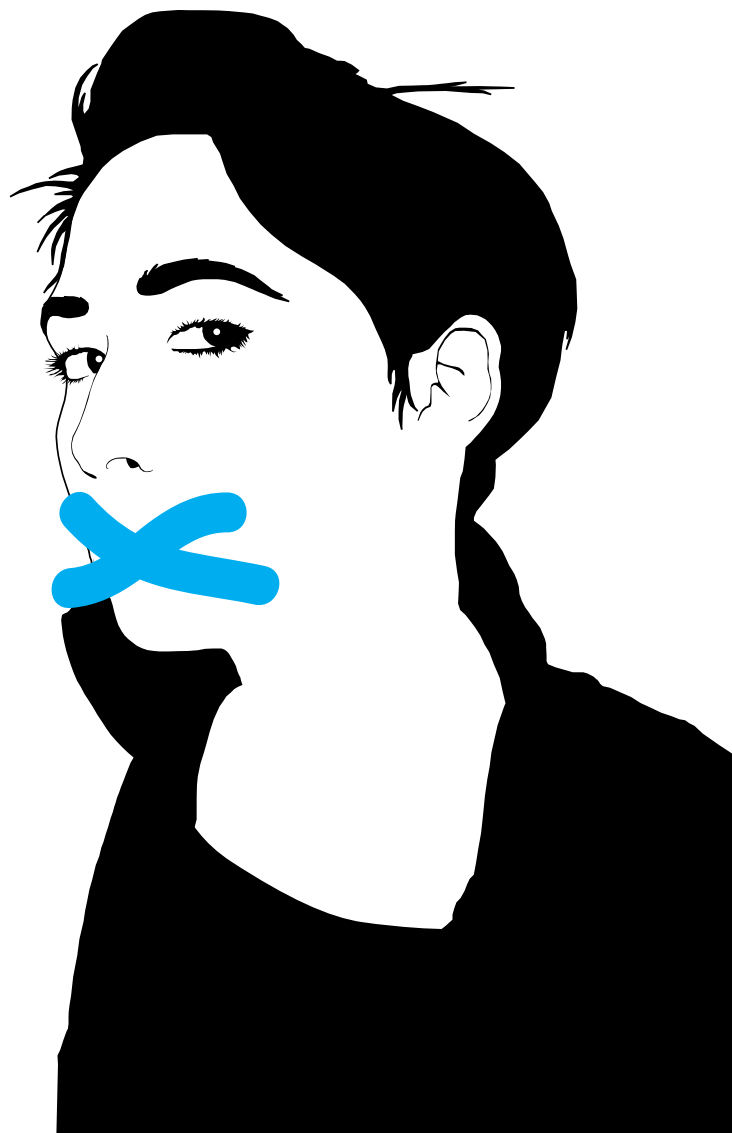
El dret a la informació i la llibertat d'expressió són drets fonamentals que determinen la qualitat democràtica d'una societat. Tot i reconeguts i acceptats legalment a nivell internacional, es troben contínuament amenaçats. Les dones pateixen discriminació en l'exercici d'aquests drets com a conseqüència del patró androcèntric predominant a la societat i als mitjans

Per **Paloma H. Pastor**

El dret a la informació és un dret fonamental reconegut internacionalment. En sentit ampli, s'entén com la garantia fonamental a accedir a la informació, a informar i a ser informat. Sota aquest concepte se sintetitzen els drets de llibertat d'expressió i informació, pilars bàsics de la democràcia que continuen, però, sense estar garantits.

Segons dades de la UNESCO, en la darrera dècada 700 periodistes han estat assassinats en l'exercici de la seva professió. D'aquests crims, el 90 per cent no són investigats, ja sigui per falta de recursos o de voluntat política. Periodistes de tot el món s'enfronten també a diari amb assetjaments, vigilància, atacs físics, amenaces, prohibició d'accedir a Internet, calúmnies i negació de vises o permisos de treball.

L'Estat espanyol, que ocupa el lloc 35 del rànquing mundial en llibertat d'expressió segons Reporters sense fronteres, no n'és una excepció. Un exemple dels límits que s'intenten posar a aquests drets fonamentals són les anomenades "lleis mordassa", que han provocat un fort rebuig social. Tal i com denuncia la Plataforma en Defensa de la Llibertat d'Informació, es tracta de reformes legals que "penalitzen el dret de protesta i la difusió d'informació, com el Projecte de Llei Orgànica sobre Protecció de la Seguretat Ciutadana, o que impedeixen el normal funcionament d'Internet, com la reforma de la Llei de Propietat Intel·lectual; normes que obstaculitzen l'accés a la Justícia, com la de taxes judicials; o que neutralitzen el dret a la informació pública, com passa amb la mal cridada Llei de

Transparència; o pràctiques que, des del poder polític, busquen el control dels mitjans, com la contractació de publicitat institucional com a element discrecional per garantir la supervivència de mitjans afins enfront dels quals no ho són”.

Manca de pluralisme

Els grans mitjans de comunicació acusen una greu manca de pluralisme, de visibilitat de col·lectius minoritaris o de transversalitat de gènere. En qüestió de gènere, si creuem el binomi dona i llibertat d'informació i d'expressió, veiem que les dones no tenim garantits aquests drets en igualtat de condicions, ja que estem infrarepresentades i infravalorades als mitjans. Des de la mateixa professió, amb una presència minoritària de les dones als càrrecs de responsabilitat, fins a la manera com ens representen els mitjans: les dones només apareixem a una de cada quatre notícies i ho fem de manera estereotipada, no es prestigia la veu femenina com a font reconeguda d'informació, com a expertes o especialistes.

Organismes competents haurien de vetllar per la igualtat; la societat també hauria de tenir una visió més crítica davant la representativitat de les dones als mitjans

També els espais d'opinió de premsa, ràdio i televisió estan dominats pel model androcèntric. A l'informe del 2013 *Qui són els que ens marquen l'opinió?*, l'Observatori crític dels mitjans Mèdia.cat va constatar que els 50 opinadors més influents dels mitjans de comunicació de Catalunya són majoritàriament homes, amb formació universitària, amb una feina estable i amb ingressos força superiors a la mitjana dels treballadors.

Autocensura de gènere

Sovint són les mateixes dones qui ens posem un vel de prevenció abans d'abordar certs assumptes de manera pública, per evitar les conseqüències, tal i com explica Virginia Pérez Alonso, presidenta de la Plataforma en Defensa de la Llibertat d'Informació (PDLI) i vicedirectora del Grup 20 Minutos: “Per exemple, a l'hora de parlar de sexe les dones no podem fer-ho amb la mateixa llibertat i cruesa que els homes sense veure'ns envoltades de tòpics i crítiques. Respecte a la maternitat, és molt difícil trencar dialècticament l'esquema preconcebut de mare abnegada,

Drets enfrontats

L'exercici del dret a la informació, que en sentit ampli comprèn la llibertat d'expressió i d'informació, pot xocar amb altres drets fonamentals, igualment protegits, com són el dret a la intimitat, a l'honor o a la pròpia imatge. En cas de conflicte entre aquests drets, els organismes internacionals estableixen clarament que ha de prevaldre el dret a la informació, sempre i quan es tracti d'una informació veraç i d'un cas d'interès general on les persones afectades tinguin projecció pública.

Mar Aguilera, catedràtica de Dret Constitucional a la Universitat de Barcelona, aclareix que tal i com reconeixen els organismes internacionals com el Tribunal Europeu de Drets Humans, la llibertat d'informació i d'expressió són uns drets especialment protegits que només es poden limitar en casos de necessitat: “Si parlem de representants polítics, amb una dimensió pública, amb un interès públic, s'ha de prioritzar el dret a la informació, perquè és a través d'aquest dret que la ciutadania podem fiscalitzar el que fan els nostres representants i demanar comptes del que s'ha fet amb els nostres diners o amb la confiança que hi hem depositat”.

En el cas dels processos judicials, s'han de fer compatibles la llibertat d'informació i el principi de publicitat de les actuacions judicials amb el dret a la imparcialitat judicial i a tenir un judici amb totes les

garanties. Segons explica la professora de Dret Amparo Martínez Guerra, a l'estudi *El tratamiento de los casos judiciales en la prensa*, “els principals problemes que es poden derivar del tractament mediàtic d'aquest tipus de casos són les injúries i calúmnies a jutges i magistrats, l'existència de judicis paral·lels i els límits entre la tasca informativa dels mitjans de comunicació i el secret de sumari en els processos penals”.

Sobre com informar dels processos judicials –i com fer-ho en cada fase del procediment– s'han elaborat guies com la del Consejo Audiovisual de Andalucía o les recomanacions del Consejo Audiovisual de Navarra per al tractament de notícies relacionades amb els processos judicials per part dels mitjans audiovisuals. S'assenyala la importància de la col·laboració entre mitjans de comunicació i justícia, a més de la necessitat d'un procés d'autoregulació dels mitjans “per tal d'informar amb honestat, rigor, independència i responsabilitat social, el que requereix a la vegada la col·laboració i transparència de l'Administració de Justícia”, segons el Consejo Audiovisual de Andalucía. Així mateix, el tractament informatiu dels processos judicials han de fer-se amb especial cura quan estan implicats menors o en els casos de violència masclista, per protegir de forma especial els drets de les víctimes.

Dret a la informació i la llibertat d'expressió, cronologia i països

Origen del dret a la informació i la llibertat d'expressió:

- Les idees revolucionàries de la il·lustració francesa i el liberalisme de la segona meitat del segle XVIII, en contraposició al despotisme, van assentar les bases de la igualtat social i les llibertats civils i públiques.

Primers reconeixements d'aquests drets en l'àmbit constitucional:

- Declaració de Drets de Virgínia (1776)
- Declaració francesa dels Drets de l'Home i del Ciutadà (1789)
- Primera esmena a la Constitució dels Estats Units d'Amèrica (1791).

Reconeixement com a dret fonamental:

- **Declaració Universal de Drets Humans** per part de l'Organització de les Nacions Unides (1948). A l'article 19 recull: "Tot individu té dret a la llibertat d'opinió i d'expressió; aquest dret inclou el de no ser molestat a causa de les seves opinions, el d'investigar i de rebre informacions i opinions i el de

difondre-les sense limitació de fronteres, per qualsevol mitjà d'expressió".

- **Conveni Europeu per a la salvaguarda dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals** (1950). A l'article 10 reconeix: "Tota persona té dret a la llibertat d'expressió. Aquest dret comprèn la llibertat d'opinió i la llibertat de rebre o de comunicar informacions o idees sense que pugui haver ingerència d'autoritats públiques i sense consideració de fronteres".
- **Pacte de Drets Civils i Polítics**, aprovat per Nacions Unides (1966). A l'article 19 estipula que tota persona té dret a la llibertat d'expressió "ja sigui oralment, per escrit o en forma impresa o artística, per qualsevol altre procediment de la seva elecció".
- **Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea** (2000). A l'article 11.1 reconeix la llibertat d'expressió. A l'article 11.2 afirma que en l'àmbit de la Unió Europea "es respecten la llibertat dels mitjans de comunicació i el seu pluralisme".
- Estat Espanyol. **La Constitució espanyola** (1978), en la secció 1a

dels drets fonamentals i les llibertats públiques, el Dret d'informació està reconegut a l'article 20.1.d), que reconeix i protegeix el dret "a comunicar o rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió". El límit a aquest dret s'estipula a l'article 20.4: "Aquestes llibertats tenen el seu límit en el respecte als drets reconeguts en aquest Títol, en els preceptes que els desenvolupin i, especialment, en el dret a l'honor, a la intimitat, a la pròpia imatge i a la protecció de la joventut i la infància".

- Catalunya: **Estatut d'Autonomia de Catalunya** (2006), en el Títol I. de drets, deures i principis rectors, estipula a l'article 52 que "correspon als poders públics de promoure les condicions per a garantir el dret a la informació i a rebre dels mitjans de comunicació una informació veraç i uns continguts que respectin la dignitat de les persones i el pluralisme polític, social, cultural i religiós".

disposada a lliurar la seva vida en tots els àmbits pels seus fills".

En el cas del periodisme, la presidenta de la PDLI constata que "moltes dones que es dediquen a fer informació 'dura', relacionada amb l'establishment (política, economia...), es queixen que el tracte que reben dels seus 'contraparts' és paternalista i condescendent". D'altra banda, "quan les dones manifestem de manera pública certes opinions o anàlisis, rebem crítiques personals, relatives al nostre aspecte físic, a la nostra vida privada, però gairebé mai relacionades amb la nostra professionalitat o falta d'ella".

Aquesta situació comporta conseqüències greus, sobretot en el dret a estar informats: "Davant d'aquest escenari, moltes dones decideixen no exposar-se de manera pública, i moltes altres es veuen condicionades permanentment en el seu exercici professional com a periodistes. I això provoca que, com a societat, estiguem rebent una informació esbiaixada, basada en estereotips, empobrida i condicionada per la preeminència masculina en tots els àmbits", explica Virginia Pérez Alonso.

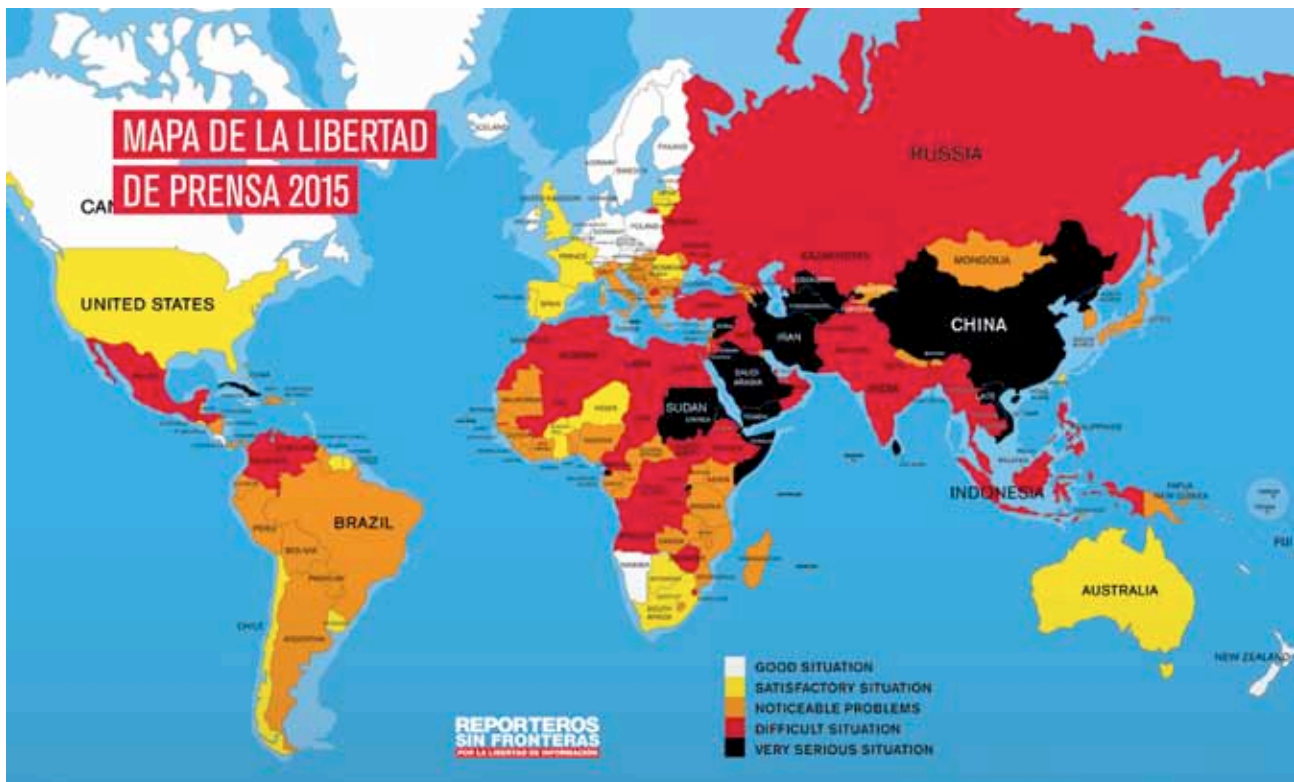
Hi ha temes tabú en relació amb les dones. La presidenta de la PDLI destaca que "hi ha moltes actituds masculistes que amb prou feines es comenten, bé perquè estan completament institucionalitzades, bé perquè la dona tem

conseqüències si les visibilitza. L'orientació sexual entre les dones també és un tema tabú".

Necessitat de regulació

Davant la manca de mecanismes per garantir la llibertat d'informació, es fa necessari establir mecanismes de regulació. Un dels primers passos ha de ser el desenvolupament legislatiu, ja que a Catalunya i a l'Estat espanyol les úniques lleis que recullen aquests drets són l'Estatut d'Autonomia i la Constitució Espanyola, el que és del tot insuficient, tal i com es desprèn de l'informe *El dret a la informació a Europa. Estudi comparatiu per països*, elaborat pel Sindicat de Periodistes de Catalunya.

Una qüestió a regular seria el dret a la informació i l'accés a la informació, i una altra, el funcionament dels mitjans, tal i com explica Francesc Ràfols, secretari d'acció interna del Sindicat de Periodistes de Catalunya i secretari de Comunicació de la Federació de Sindicats de Periodistes (FeSP): "Hi ha països que estableixen límits a la concentració de mitjans o a la propietat dels mitjans, que determinats sectors econòmics no puguin tenir interessos als mitjans de comunicació. També tenim una greu mancança en l'ordre laboral, sobretot en el que són els col·laboradors o periodistes *freelance*, ja que no es reconeixen els seus drets laborals i professionals, un col·lectiu, a més, forta-

Mapa de la llibertat de premsa al món. Extret de l'informe 'Al rescate del periodismo independiente. 30 años de lucha' de Reporters sense fronteres

ment feminitzat i més castigat per la crisi i la precarietat del sector". Per regular totes aquestes qüestions, s'apunta la importància de crear una ponència parlamentària, en la qual, a partir de la participació de tots els grups parlamentaris i de tots els segments de la societat interessats, es realitzés la llei de garanties del dret a la informació de la ciutadania.

Cal, doncs, un control més exhaustiu dels mitjans com a servei públic que són per garantir la seva independència, veracitat i pluralisme informatiu. Des de la perspectiva de gènere, els organismes competents haurien de vetllar per garantir l'exercici d'aquests drets de forma igualitària i enfortir el paper de les dones als mitjans, des del punt de vista de les professionals de la comunicació fins a l'anome-

nat 'periodisme ciutadà', i garantir l'accés i la participació de les dones a tots els nivells. La societat també hauria de tenir una visió més crítica davant la simbòlica i inadequada representativitat de les dones als mitjans. En aquest sentit, Mar Aguilera, catedràtica de Dret Constitucional a la Universitat de Barcelona, aposta perquè les dones tinguem una posició més activa: "Hem de tirar més pel dret, respondre als mitjans quan ens ho demanin, donar la nostra opinió... No pot ser que als mitjans no apareguem com a persones expertes ni les dones ni persones de diferents col·lectius o minories. Hi ha d'haver més pluralitat, perquè sense pluralitat no es creen opinions diverses i sense opinions diverses no pot haver-hi democràcia". ■

recursos

- Amparo Martínez Gerra. *El tractament dels casos judicials a la premsa. Calúmnies, injúries i judicis paral·lels*. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Anuari Mèdia.cat 2015. *Observatori Crític dels Mitjans Mèdia.cat*. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Consejo Audiovisual de Andalucía. *Derecho a la información y Justicia: Guía para el tratamiento informativo de los procesos judiciales*. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Consejo Audiovisual de Navarra. *Recomendaciones del Consejo Audiovisual de Navarra para el tratamiento de noticias relacionadas con los procesos judiciales por parte de los medios audiovisuales*. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Laia Altarriba i Piguillem, *Qui són els que ens marquen l'opinió*. Informe Media.cat. 2013. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa. *OSCE Safety of Journalists Guidebook*. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Plataforma en Defensa de la Libertad de Información. *Límites y amenazas al ejercicio de las libertades de expresión e información en España*. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Reporters sense fronteres. *Al rescate del periodismo independiente. 30 años de lucha*. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Sindicat de Periodistes de Catalunya. *El dret a la informació a Europa. Estudi comparatiu per països*. (Disponible [a aquest enllaç](#))

Els drets socials són també drets fonamentals

Els drets civils i polítics, els drets patrimonials i els drets socials són drets fonamentals. Considerats inferiors, segons diverses organitzacions, queda molt per a què l'exigència jurídica internacional dels drets socials s'equipari la dels civils i polítics

Què són els DESC

Els Drets Econòmics, Socials i Culturals es deriven directament de tractats internacionals de drets humans i apareixen en el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals de l'ONU (1966). També es deriven de normes establertes per organismes especialitzats com l'Organització Internacional del Treball (OIT) i l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO).

El Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (PIDESC) va entrar en vigor a Espanya el 1976

Drets culturals, en defensa de la diversitat

La Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles (1981), de l'Organització per la Unitat Africana, afegia als principis de la Declaració Universal de 1948 d'altres que tradicionalment s'havien negat a l'Àfrica, tot posant accent a la trajectòria històrica de les regions.

La Declaració de Friburg del 2007 és el text més clar que existeix sobre els drets culturals. Promou la protecció de la diversitat i dels drets culturals en el si dels drets humans. Va ser elaborat per part d'un grup de persones expertes representants de la societat civil que van presentar-la després de vint anys de treball amb la UNESCO i el Consell d'Europa. cultura i a gaudir de les arts.

Farida Shaheed, relatora especial de l'ONU sobre els drets culturals, analitzava en un informe el 2014 la repercussió de les pràctiques de publicitat comercial i comercialització. Va concloure que els Estats han de protegir les persones front uns nivells excessius de publicitat comercial així com augmentar l'espai destinat a les expressions sense finalitats de lucre.

Els Drets Humans

Eleanor Roosevelt va ser clau en la firma de la Declaració dels Drets Humans el 1948, que defineix les llibertats, facultats, institucions o reivindicacions bàsiques que corresponen a tota persona pel simple fet de la seva condició humana, per tal de garantir-li una vida digna. Són drets que es posseeixen independentment de la situació legal o jurídica del país o regió on s'habita i de factors com l'estatus, l'ètnia, la nacionalitat o qualsevol altra circumstància.

Drets civils en retrocés

Diverses reformes legals impulsades pel Govern del PP han afectat els drets civils i polítics amb un caràcter clarament restrictiu. En el cas de la llei de l'avortament, la reforma es va retirar. La reforma del Codi Penal ha seguit endavant, i també l'aprovació de la llei anomenada de seguretat ciutadana "lleï mordassa" (març 2015), totes dues en vigor desde l'1 de juliol.

Dret a l'habitatge: la iniciativa per resguardar-lo o recuperar-lo

Aquest dret, reconegut com a dret constitucional internacionalment, com tots els drets socials comporta per als poders públics no només obligacions positives, de prestació, sinó també negatives, d'abstenció (com la prohibició dels desallotjaments arbitraris) o de protecció.

La Plataforma d'Afectats per la Hipoteca, l'Aliança contra la Pobresa Energètica i l'Observatori DESC van impulsar conjuntament una Iniciativa Legislativa Popular (ILP), perquè el Parlament català aprovi noves polítiques d'habitatge i pobresa energètica que facin front a l'emergència social. S'han recollit 143.380 signatures i es tramitarà amb urgència al Parlament.

Dret a l'alimentació, el repte d'exigir-lo

Dret a l'alimentació, o a una alimentació adequada, ha anat assolint reconeixement des que a la Cimera Mundial de l'Alimentació el 1996 es va demanar clarificar-ne els continguts i el camí cap a la seva realització. La seva aplicació encara té al davant alguns reptes, com ara dificultats tècniques per demostrar la violació del dret. L'obra guanyadora de la segona edició, el 2009, del Premi de Recerca en Drets Humans, convocat per l'Oficina de Promoció de la Pau i dels Drets Humans, posava èmfasi en la seva dimensió jurídica i definia com a necessari un nou ordre polític i econòmic per defensar aquest dret.

En el context de mercantilització dels aliments i especulació a la cadena alimentària, la defensa del dret a l'alimentació va vinculada també a la de la sobirania alimentària –el dret a produir els propis aliments–. Defensa liderada al món per les dones, majoria en població camperola i pobra.

El Dret a Vot.

Dret polític per excel·lència defensat per les dones

El moviment internacional pel sufragi femení va ser un moviment reformista social, econòmic i polític que promovia l'extensió del sufragi. Inicialment orientat al sufragi igual (sense diferència de gènere), va portar, en la majoria de països, al sufragi universal (sense diferència de raça).

Va aparèixer a mitjats del segle XIX particularment a la Gran Bretanya i els Estats Units d'Amèrica.

A Catalunya, des de la revista *Feminal* es va defensar el sufragi femení ja l'any 1917. Carme Karr va ser una de les poques dones a l'estat espanyol que es va reconèixer en les sufragistes britàniques i americanes, que es titllaven aquí de poc femenines i massa radicals.

Carme Karr, fundadora de la revista i iniciadora a Barcelona de l'ANME (Asociación Nacional de Mujeres Españolas, nascuda el 1918).

En els debats sobre la inclusió del sufragi femení a la Constitució espanyola del 1931, dues diputades membres de l'ANME, Clara Campoamor i Victoria Kent, van entrar en desacord. Kent al·legava que les dones estaven massa influenciades per l'Església i que el seu vot donaria la victòria als partits de dretes.

Campoamor va defensar el vot per a les dones i va enfrontar-se a les habituals campanyes que argumentaven la insuficiència en voluntat i intel·ligència del sexe femení. L'1 d'octubre del 1931 va guanyar el sufragi femení per 161 vots a favor i 121 en contra.

Clara Campoamor, en una fotografia publicada a *Mundo Gráfico*, el 1931.

La mediació, un estalvi emocional per a les dones

En cas de conflicte entre dues parts, i sempre que hi hagi voluntat d'arribar a un acord, existeix una via legal alternativa a la judicial i que encara és poc coneguda: la mediació, a la qual es dediquen professionalment més dones que homes. No tots els litigis es poden mediar. La legislació prohibeix fer-ho en els casos de violència de gènere

Per **Anaïs Barnolas**

La mediació és una pràctica que consisteix en proporcionar les eines adequades per tal que dues parts que mantenen un conflicte arribin a un acord. La persona mediatrice no pot proposar una solució, sinó que l'acord ha de venir de les mateixes parts. Aquest mètode encara és molt desconegut i segons l'advocada i mediatrice Mercè Claramunt, encara té camí per recórrer i és un recurs que s'utilitza poc.

Les mediacions poden ser extrajudicials o bé intrajudicials, és a dir, derivades per un jutge. En aquest últim cas són "processos difícils, perquè hi ha tota una història d'enfrontament", afirma Isabel Serna, tècnica del Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya.

Els litigis que es tracten a través de la mediació poden ser de tota mena: familiars, mercantils, laborals i comunitaris; i els acords que s'assoleixen són més consistents perquè hi han arribat les mateixes parts afectades, coincideixen a dir Claramunt, Serna i els també mediadors Toni Rius i Maria Sacasas.

El perfil de mediador: una professió feminitzada

Per exercir de mediador o mediatrice és condició bàsica donar-se d'alta al Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, així com col·legiar-se i haver cursat el Màster de Mediació.

La mediació està regulada per la Llei catalana 15/2009, anomenada Llei de mediació en l'àmbit del dret privat. Aquesta norma estableix uns principis que el mediador ha de garantir: la imparcialitat i la neutralitat, la confidencialitat, el caràcter personalíssim (no serveixen intermediaris) i la bona fe. També declara que la primera sessió informativa serà gratuïta i que la mediació ha de tenir una durada màxima de sis sessions en seixanta dies hàbils.

Les tres persones consultades per elaborar aquest reportatge constaten que hi ha més dones que homes que es dediquen a la mediació. "El 70% de les persones inscrites al CEMICAB –el Centre de Mediació de l'Il·lustre Col·legi de

Tot i que és una professió feminitzada,
són inexistentes les referències
bibliogràfiques sobre mediació des
d'una perspectiva de gènere

l'Advocacia de Barcelona- són dones advocades", afirma Claramunt. Els entrevistats són prudents a l'hora d'especular sobre el perquè d'aquest fet, però sí que han observat una característica que, segons la seva experiència, predomina en les dones: la voluntat de solucionar conflictes. No obstant això, tant Rius com Sacasas coincideixen en què compta més la voluntat del mediador que no pas el gènere. Maria Sacasas destaca que en tres o quatre ocasions "algun usuari m'ha demanat que el professional fos home, però no deixa de ser una postura inicial que ha canviat a mesura que s'ha desenvolupat el procés i s'ha creat el vincle de confiança adequat", conclou.

De bibliografia respecte a la mediació n'hi ha molta però, tot i que és una professió feminitzada, són inexistentes les referències sobre mediació des d'una perspectiva de gènere.

Poques mediacions conclouen en acord; però, és el més important?

De 3.031 sol·licituds que el Centre de Mediació en Dret Privat va gestionar el 2014, tan sols 947 han finalitzat; i d'aquestes, només 474 s'han resolt amb acord. Les sol·licituds que es reben són poques, segons els entrevistats, a causa del desconeixement d'aquesta via alternativa. De tota manera, tant Sacasas com Rius destaquen que el més important no és arribar a un acord, sinó canviar la manera que les dues parts tenien de comunicar-se. Les mediadores consultades coincideixen en remarcar que aquest índex tan baix d'èxit està lligat intrínsecament a l'escassa tradició de mediar conflictes que hi ha a la nostra societat.

La mediació familiar, un terreny còmode per a les dones

La majoria de casos de mediació familiar tenen la causa en el trencament de parelles i la custòdia dels fills. "Les parelles solen fer ús de la mediació després d'una separació, sobretot si hi ha criatures", afegeix Claramunt. "Normalment el cost del procés de mediació és més econòmic

que les vies judicials, encara que al final un advocat ha de revisar els acords i els ha de portar a un jutjat a validar-lo. No parlaria tant d'estalvi econòmic, sinó sobretot d'estalvi emocional", afegeix.

Toni Rius recorda "la pèrdua i el dol quan es produeix un trencament: pèrdua de fills, de casa, d'estatus". La nostra societat té la visió de què "quan les parelles trenquen, cadascú va per la seva banda, però si hi ha fills, continua havent-hi un sistema, una família", destaca la tècnica Isabel Serna.

El o la professional de la mediació sol ajudar la part més perjudicada a apoderar-se, perquè hi hagi un equilibri necessari per a un canvi. En aquest sentit, Rius destaca que "és un tòpic que la dona queda petita en els trencaments. A vegades et trobes el contrari, que hi ha dones que són molt bel·ligerants. Potser fa anys sí que et trobaves homes que feien callar les dones, però això ha canviat", afegeix Toni Rius. "No obstant això, hi ha un matís que ens hauria de fer reflexionar: quan es produeix un trencament, no-

tes que a elles els interessa molt més aprofundir en les relacions; els homes són més pragmàtics i no es volen mostrar tant, atès que és un símptoma de vulnerabilitat”, afirma Rius.

Mercè Claramunt coincideix a destacar que, al llarg de la seva experiència, la mediació “és un terreny en què les dones estem còmodes”. En concret, opina que “té a veure amb el propi tarannà de les dones, que sempre ens ha agradat molt més trobar una solució pacífica”. Sacasas diu que no observa distincions en els usuaris segons el gènere, però en canvi, “trobo diferències ben clares a l'hora de gestionar els conflictes entre grups exclusivament femenins o grups masculins. Considero que les maneres tan diferents que tenen d'expressar-se i de comunicar-se fa que s'hagin d'utilitzar estratègies ben diferents entre els dos col·lectius”. No obstant això, especifica que “també hi haurà un tractament diferent si el grup està compost per adolescents. O si el conflicte es dona en una zona rural”, comenta.

Els casos de violència de gènere, exclosos de la mediació

L'article 44.5 de la Llei Orgànica 1/2004 de mesures de protecció integral contra la violència de gènere prohibeix la mediació en casos en els quals hi ha hagut violència de gènere. “Quan hi ha una persona que està patint maltractaments és difícil que estigui a la mateixa alçada que l'altra per poder arribar a acords. És una manera de protegir”, afirma Isabel Serna, malgrat que Sacasas assenyala que “hi ha molts debats oberts al respecte”. En aquest sentit, el Centre de Mediació Familiar de Catalunya va realitzar, el 2008 i durant dos anys, proves pilot davant de situacions familiars que els Jutjats de Violència sobre la Dona (els VIDO, creats el 2005) havien arxivat i en els quals, per tant, no eren efectives les lleis que prohibeixen la mediació.

L'estudi *Utilitat de la mediació familiar en casos arxivats dels jutjats de violència vers la dona*, del Centre d'Estudis

Jurídics i Formació Especialitzada del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, posa de relleu les conclusions de les proves pilot. Argumenta la necessitat de la mediació familiar, exclusivament en el cas de violència de gènere arxivats, com a suplement judicial, per desjudicialitzar els conflictes. Aquest treball accentua que, en aquests procediments judicialment tancats, es retorna el conflicte a un àmbit privat. La investigació es va realitzar sobre 63 casos i els participants van accedir-hi de manera voluntària seguint els principis bàsics de la mediació. L'estudi va corroborar la hipòtesi inicial: la majoria dels participants (concretament un 63,5%) afirmava que la mediació familiar havia propiciat acords a causa de la millora de la comunicació entre les parts.

La coordinació de parentalitat, en fase pilot

Un àmbit més de la mediació és la coordinadora de parentalitat, que es dona en casos d'alta conflictivitat familiar. L'objectiu és incrementar la cooperació entre els progenitors (o entre aquests i altres parents) i minimitzar el conflicte i els factors de risc associats a una separació d'alt grau de litigiositat. “Es treballa el conflicte, on queden els nens atrapats”, destaca Sacasas que treballa com a coordinadora de parentalitat des del 2003. Actualment, el Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya està duent a terme les primeres proves pilot d'aquesta modalitat en què participen 24 mediadors, que han començat al mes de juny. Aquest projecte “pretén donar resposta a la necessitat reconeguda pels jutges i també des del món de les persones que se senten en un conflicte de família que no poden resoldre i que la sentència no les ajuda”, afirma Rosa Maria Torre Lloveras, advocada i directora del Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya. “Un 10% de les famílies que acudeixen al jutjat, continuen en situació de litigi que afecta als menors”, conclou. ■

recursos

- Llei 15/2009, del 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Soria Verde, M.A; Vall Rius, A; Guillamat Rubio, A; Carrasco Rubio, L; Yepes Baldó, M; Alba Sedano, P. *Utilitat de la mediació familiar en casos arxivats dels jutjats de violència vers la dona: millor resposta judicial cribant entre delictes i conflicte*. Anàlisi de l'experiència. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Barcelona. 2011. (Disponible [a aquest enllaç](#))

Emmordassades pel Govern i la judicatura

La majoria absoluta del PP ha permès tirar endavant un paquet de polítiques públiques, com la Llei de Seguretat Ciutadana, la reforma del Codi Penal i el Pacte Antiterrorista, que han estat la diana de crítiques al considerar que vulnereu l'exercici d'altres drets fonamentals, com el d'informació, reunió i manifestació. Més enllà d'aquests nous marcs legals, històricament es passeja per la judicatura un elefant invisible contra el qual pocs actors han alçat la veu: l'androcentrisme jurídic

Per **Neus Ràfols**

“Les tres lleis tenen un marcat accent repressiu. Del binomi llibertat-seguretat, opten clarament per aquest darrer en detriment dels drets fonamentals i els tractats internacionals”. Amb aquestes paraules la portaveu adjunta de l'organització *Jueces para la Democracia*, Victòria Rossell, resumeix el llegat actual del PP en matèria de justícia, alhora que en subratlla “el biaix ultraliberal del concepte

d'ordre”, favorable, segons la jutgessa, al manteniment del *statu quo* de qui ostenta el poder econòmic, “en detriment dels drets de la ciutadania més vulnerable”.

Per a Rossell, la Llei de Seguretat Ciutadana, aprovada el mes de març, n'és un clar exemple. El nou marc legal ha estat denunciat fins i tot pels cinc relators de l'ONU que han instat el Govern a retirar-lo per atemptar contra els

drets fonamentals. I és que la coneguda “Llei Mordassa” preveu sancions econòmiques pel fet d’impedir un desnonament, manifestar-se davant de seus parlamentàries, repiular –amb el Twitter– una manifestació no autoritzada o fer reunions al carrer sense permís.

La magistrada també destaca que “penalitzava molt més les classes econòmicament més fràgils”, ja que en la via administrativa les sancions econòmiques no es graduen en funció del patrimoni o les circumstàncies de la persona sancionada –com ho fa el Codi Penal– sinó de la gravetat de la infracció. Concretament, en aquesta nova llei, les multes ballen entre un llindar de 100 a 600.000 euros.

Un altre punt fosc, segons entitats de drets humans, és que “permet les devolucions en calent al seu país d’origen a les persones immigrades”, fet que obre la porta a què siguin maltractades pels funcionaris del seu propi país.

L’advocada penalista, Laia Serra, s’afegeix a aquesta crítica a més de recordar que “en el dret administratiu, els agents de l’autoritat tenen presumpció de veracitat” –no en la via penal, de manera que si la persona acusada no està d’acord amb la sentència, podrà fer un recurs d’alçada i posteriorment un contenciós administratiu, però amb uns terminis de resolució a anys vista. Resultat: “una repressió de baixa intensitat a la ciutadania, amb multes que, en un context de crisi econòmica, poden suposar devastadores de cara al dret de protesta al carrer”, conclou Serra.

Codi Penal: el més dur de la història

Una altra llei sortida del forn ha estat la reforma del Codi Penal, a l’ull de l’huracà de crítiques també des de diferents sectors socials, com Amnistia Internacional, Greenpeace i la mateixa Fiscal General de l’Estat, Consuelo Madrigal, proposada pel PP, per ser un dels Codis més durs de la història. En critiquen, sobretot, la reintroducció de la cadena perpètua a través de la presó permanent revisable, és a dir, internament de per vida. “Posa l’accent en la criminalització de la dissidència i la petita delinqüència quan l’Estat Espanyol té una de les taxes de delinqüència més baixes d’Europa, i una de les taxes més altes de població reclusa”, apunta Rossell.

D’aquesta reforma, que entrarà en vigor aquest juliol, la magistrada destaca, per contra, alguns buits: la no tipificació de l’enriquiment injustificat d’autoritats o funcionaris públics, el finançament il·legal dels partits polítics o el fet de no rebaixar el llindar de tipificació com a delictes del frau fiscal ni a la seguretat social”.

“Clarament, està en la mateixa línia repressiva”, comenta Serra, i afegeix que “l’únic positiu és que l’article 22.4, l’agregant de discriminació, incorpora el tema del gènere, com a catàleg de factor discriminatori”.

Cal esmentar que inicialment aquesta reforma introduïa mesures de seguretat que prorrogaven indefinida-

Reformes avortades

El Ministeri de Justícia també ha hagut d’avortar o congelar algunes iniciatives que no han tingut cap mena de recolzament ni social ni per part dels professionals del sector. És el cas de la taxa judicial estatal per a les persones físiques, retirada per l’Executiu aquest febrer –de precampanya electoral–, però que va ser introduïda per la Llei 10/2012. Una taxa de la qual molts professionals van demanar la retirada, perquè provocava que moltes persones haguessin de renunciar als plets davant els tribunals davant l’elevat import de la taxa.

L’actual Ministre de Justícia, Rafael Catalá, també ha hagut de tirar marxa enrere la privatització dels registres civils. Aquesta preveia que els enregistradors mercantils i de la propietat poguessin fer-se càrrec dels registres civils. Una iniciativa que no va comptar amb cap suport. De moment els registres dels naixements i defuncions es faran encara en lletra manuscrita des dels jutjats.

ment l’internament de persones amb trastorn mental. Unes mesures que gràcies a la pressió de les associacions de familiars i persones amb problemes de salut mental i discapacitat, i dels altres grups parlamentaris, es va aconseguir que finalment el mateix PP retirés aquestes mesures que equiparava un diagnòstic de malaltia mental amb perillositat.

L’Executiu es malfia dels tribunals?

Sentències en les quals s’han aplicat directament la Constitució i convenis internacionals davant de casos de desnonaments i també d’ordre públic, i que han estat objecte de sobreseïment o absolució per la justícia penal, segons Rossell han escalfat a tal punt l’Executiu que aquest ha desenvolupat una relació de “malfiança” amb els tribunals. Una recança que també ha arribat al quart poder, amb l’intent avortat del nou Ministre de Justícia, Rafael Catalá, de sancionar els mitjans de comunicació que incorporin casos que siguin objecte d’investigacions judicials o estiguin sota secret de sumari.

La teoria d’assetjament del poder judicial ha arribat, en alguns casos, a quotes molt visibles i criticades socialment i des de la professió mateixa. És el cas de l’arxivament de la

Amb la darrera modificació del CGPJ, aquest òrgan s'ha convertit en "corretja de transmissió" del Ministeri; anys llum de la seva funció originària: la independència del poder judicial

causa contra el PP en el cas Bárcenas, la mateixa setmana que s'ordenava l'internament dels 8 activistes imputats pel "setge" al Parlament –el 2011– per un delictes contra les institucions de l'Estat, condemnats finalment a tres anys pel Tribunal Suprem i malgrat ésser absolts per l'Audiència Nacional en una primera sentència.

"Per prosperar en la carrera, en general, has d'aconseguir uns suports que exclouen jutges que hagin adoptat resolucions desagradables per al poder polític", lamenta la jutgessa, i recorda que amb la darrera modificació del Consell General del Poder Judicial (CGPJ), promoguda per l'exministre Ruiz-Gallardón, aquest òrgan s'ha convertit en "corretja de transmissió" del Ministeri; anys llum de la seva funció originària: la independència del poder judicial.

L'elefant invisible: l'androcentrisme jurídic

Més enllà del retall de drets fonamentals, poques veus s'han alçat contra una problemàtica que es passeja invisiblement pels passadissos de tribunals i ministeris des de fa segles, malgrat la feminització del sector, que supera el 50% de la professió en molts casos: l'androcentrisme jurídic. Una realitat invisible que impregna des de les mateixes categories jurídiques –algunes molt antigues–, fins la reproducció d'estereotips que erosionen la credibilitat de les dones com a testimonis o víctimes.

"La manca d'incorporació d'una perspectiva de gènere no és qüestió d'un Govern o un altre: lamentablement és una realitat que s'arrossega tant en el dret com en les concepcions culturals del dia a dia, i que també les tenen les persones operadores de justícia", assenyala Serra.

Una prioritat que el Govern central sembla no compartir, segons assenyala l'advocada, quan recorda que en la Directiva del 2012 de l'Estatut de la Victima s'esmenta que en la formació dels operators de justícia s'haurà d'incorporar la perspectiva de gènere, "i el projecte de llei de l'Estat Espanyol del 2014 fa total ommissió d'aquest aspecte concret".

La lletrada alerta que molts d'aquests professionals reproduïen "paràmetres molt viciats i cauen en els estereotips de la dona mentidera que denuncia falsament per aprofitar-se d'alguna situació", o generen desconfiança si la denunciante té problemes d'expressió a causa de pertànyer a una altra cultura, nivell educatiu o classe social.

"Hi ha estadístiques de la Fiscalia, del CGPJ, no precisament feministes, que situen les denúncies falses en un llinar absolutament anecdòtic, i encara i així, els operators de justícia tenen aquesta concepció súper incorporada en el dia a dia, i això fa molt mal", lamenta Serra.

Un fet que es tradueix, per exemple, que a Catalunya es deneguin un 70% dels ordres d'allunyament; o que a l'Estat espanyol, només una tercera part de les dones que inicien un procés penal tindrà una condemna del seu agressor.

Les taxes judicials imposades pel Govern amb gran rebuig per part de la judicatura com de diversos àmbits, s'han revocat. No se sap on s'han destinat els ingressos que van aportar mentre van ser vigents.

I aquesta impunitat es pot convertir en una forma de violència de gènere, el que l'acadèmica Encarna Bodelón defineix com la que engloba "accions o omissions realitzades per l'Estat i les seves autoritats".

Un tipus de violència recollida a la Declaració sobre l'Eliminació de la violència contra la dona de l'ONU de 1993, però en canvi menystinguda a la Llei Orgànica 1/2004 de *Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género*, herència de l'anterior Ministeri socialista. Sí considerada a la Llei catalana 5/2008 del Dret a les dones a eradicar la violència masclista de Catalunya, la qual "reconeix en l'article 47 la necessitat d'indemnitzar les dones que han patit violències masclistes".

En aquesta crítica, també se suma Rossell: "tenim moltes mancances en prevenció i control de la violència institucional, i de la victimització secundària, derivada no del delictes, sinó del procés penal. I ens sobren estereotips i prejudicis, com a la majoria de la societat espanyola". I conclou: "les pròpies lleis estan escrites en masculí". ■

recursos

- Bodelón, Encarna. "Violencia institucional y violencia de género" a *Anales de la Cátedra de Francisco Suárez* (Disponible a [aquest enllaç](#))
- La ONU urge a España a retirar la 'ley mordaza' y la reforma del código penal 23/02/2015. (Disponible a [aquest enllaç](#))
- Garea, Fernando. "El PP impone la cadena perpetua en el Código Penal ante el rechazo general" a *El País* 21/01/2015. (Disponible a [aquest enllaç](#))

Deu anys de Llei Integral contra la Violència de Gènere: avanços, buits i millores en marxa

Deu anys després de l'entrada en vigor de la Llei de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, el degoteig de feminicidis, amb 638 assassinats computats oficialment des del 2005 fins avui, manté obert el debat de la seva efectivitat, els seus recursos així com sobre les possibles millores a incloure en aquesta legislació com ara el desglossament de les violències contra la dona tipificades o un millor, més present i més especialitzat acompanyament a les víctimes. Buits legals que lleis com l'aprovada en el marc català l'any 2008 han volgut completar en aquesta lluita transversal contra la violència masclista

Per **Ana Vallina**

Manifestació del 8 de maig amb la violència contra les dones com a tema principal

L'exposició de motius de la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere arrenca amb un primer paràgraf que la va convertir en un referent internacional: "La violència de gènere no és un problema que afecti l'àmbit privat. Al contrari, es manifesta com el símbol més brutal de la desigualtat existent en la nostra societat. Es tracta d'una violència que es dirigeix sobre les dones pel fet mateix de ser-ho, per ser considerades, pels seus agressors, manca des de drets". Per primera vegada en l'estat espanyol es reconeixia el caràcter social del problema de la violència contra les dones i es trencaven així els tabús que la situaven en l'entorn domèstic, familiar, privat. Es volia abordar la qüestió d'una manera integral i multidisciplinària. Però expertes i experts detecten buits legals que impedeixen que aquesta visió sobre la violència contra la dona sigui veritablement integral. Per exemple, perquè no contempla explícitament la violència econòmica, les situacions de violència contra la dona fora d'una relació afectiva, la situació de les dones transsexuals, la violència institucional o l'ablació, entre altres qüestions. És per aquest motiu que noves lleis com les que emanen dels òrgans autonòmics, com en l'àmbit català, aprovada l'any 2008, volen cobrir aquests buits.

Sense recursos econòmics, no hi ha avenç

La crisi econòmica i la seva resposta institucional ha suposat una retallada des de fins al 30% dels recursos econòmics estatals des del 2011 per fer front a l'aplicació de la llei en tota la seva dimensió, segons denuncien organitzacions i col·lectius de dones. Aquests mateixos col·lectius assenyalen que en aquests deu anys d'història de la llei integral observen dues fases diferenciades: els primers anys de la llei on es va apostar fortament per donar-li contingut i resultats tangibles, i els últims anys,

coincidint amb el govern estatal del PP, on intueixen que la voluntat i la prioritat són menys.

La llei va formular la necessitat d'abordar la violència contra la dona amb una mirada integral i multidisciplinària abastant així aspectes preventius, educatius, socials, assistencials i d'atenció posterior a les víctimes. Fa uns mesos, en el marc dels comicis municipals, cent col·lectius de dones denunciaven que les retallades pressupostàries en Comunitats Autònomes i Ajuntaments havien suposat el tancament de cases d'acollida i centres de dones. Aquestes retallades, a Catalunya, no obstant això, no han comportat el tancament d'aquests centres a causa de l'aplicació de la normativa i polítiques autonòmiques de protecció de les víctimes de Violència de Gènere del 2008. Però sí es concreten, per exemple, en la reducció de l'abast de programes educatius des del Departament d'Educació realitzats per col·lectius especialitzats.

Àmbits que regula la Llei i els seus buits

En el títol I es determinen les mesures de sensibilització, prevenció i detecció i intervenció en diferents àmbits, tant educatiu, com sanitari –per formar als professionals en la detecció precoç d'agressions–, o publicitari. Concretament en aquest darrer, les múltiples polèmiques mediàtiques sobre el tractament sexista i cosificació de les dones deixa entreveure que el problema persisteix i que la llei no ha aconseguit acabar amb això. Celeste Arella, presidenta de Dones Juristes, considera que "és l'hora que es faci un pas endavant en aquesta direcció i que s'imposin sancions clares que garanteixin el compliment del que la llei determina".

El títol II de la llei és el relatiu als drets de les dones víctimes de violència masclista, on es garanteix "el dret d'accés a la informació i a l'assistència social integrada, a través de serveis d'atenció permanent, urgent i amb es-

La Llei catalana

La Llei catalana contra la violència masclista 5/2008 és més àmplia en els seus plantejaments i recull que “la violència masclista es concreta en una diversitat d'abusos que sofreixen les dones. A partir d'aquí es distingeixen diferents formes de violència: física, psicològica, sexual i econòmica, que tenen lloc en àmbits concrets, en el marc d'unes relacions afectives i sexuals, en els àmbits de la parella, familiar, laboral i sociocomunitari”. En aquest sentit, Montserrat Gatell, presidenta de l'Institut Català de les Dones, afegeix que aquesta llei catalana arriba més lluny que l'estatal “en recollir també mesures específiques per a les dones en diverses situacions: immigració, prostitució, món rural, vellesa, transsexualitat, discapacitat, virus d'immunodeficiència humana, ètnia gitana i centres d'execució penal”.

Després de dos anys de tramitació, s'ha aprovat la nova llei d'igualtat efectiva en el marc català que vol reforçar el ventall de violències contemplades per les anteriors legislacions.

pecialització de prestacions i multidisciplinarietat professional”. Així mateix, es reconeix el dret a l'assistència jurídica gratuïta. També per a la seva família en cas de defunció.

En l'àmbit de reconeixement de drets de les dones víctimes, s'inclouen mesures de protecció de caràcter laboral o social. És a dir, per protegir legalment a les víctimes davant les seves possibles absències laborals, obrint la porta a fer possible la seva mobilitat geogràfica o a la suspensió laboral amb la reserva del lloc de treball. En aquest sentit, la llei també va contemplar l'aspecte econòmic: una sèrie d'ajudes encaminades a millorar la seva ocupabilitat i l'autonomia personal. “És molt important aquest aspecte de la llei”, explica Montserrat Vila, de la Plataforma Unitària contra les Violències de Gènere de Catalunya, i afegeix: “Que les dones que volen sortir del maltractament tinguin accés a la renda de mínima d'inserció o ajuts en el lloguer, per exemple, és clau per sortir d'aquestes violències, però necessitem que puguin rebre aquesta assistència ràpida”. Vila també assenyalava que les retallades socials, en general, minven aquest tipus de suport institucional a les víctimes en estar desbordats els serveis socials.

En el seu títol IV la Llei introdueix normes de naturalesa penal. D'aquesta manera, es recull com a agreujant que incrementa les sancions penals l'especificació que les lesions, així com amenaces o coaccions, greus o lleus, proveniuen de qui ha mantingut una relació d'afectivitat amb al denunciante, amb o sense convivència. Aquest és un dels buits legals, ja que deixa fora del seu camp la violència contra les dones de relacions esporàdiques o fora del context afectiu però que igualment neixen d'una violència de gènere.

En el títol V s'estableix l'anomenada Tutela Judicial “per

garantir un tractament adequat i eficaç de la situació jurídica, familiar i social de les víctimes de violència de gènere en les relacions intrafamiliars”. No obstant això, és en aquest aspecte on les expertes com a Celeste Arella detecten altres buits legals com la violència institucional. Arella recorda que el Comitè de Nacions Unides per a l'Eliminació de la Discriminació contra la Dona ha condemnat Espanya per actuar de manera negligent en no evitar la violació de drets d'Ángela González, dona víctima de violència de gènere, i de la seva filla Andrea, que va ser assassinada pel seu pare durant un règim de visita sense vigilància. Ángeles González havia presentat fins a 47 denúncies contra la seva exparella i alertant del risc que les visites a la seva filla es realitzessin sense supervisió.

La llei estipula que tot condemnat per Violència de Gènere perd el dret de custòdia sobre els seus fills, però sí permet que es reguli un règim de visites parentals. “Cada any hi ha 3 o 4 casos de parricidis comesos com a càstig o venjança contra la dona per part del seu maltractador”, alerta Montserrat Vila qui apel·la al fet que jutges i institucions contemplin amb serietat aquests aspectes a l'hora de permetre aquestes visites i permisos pel risc obvi per als menors.

Especialització i protecció

Amb la Llei del 2004 es creen els Jutjats de Violència sobre la Dona. Són aquests jutjats específics els que assumiran i coneixeran la instrucció, i també la fallada de les causes penals i civils. La llei inclou la regulació expressa de les mesures de protecció que podrà adoptar el jutge o la jutgessa de violència de gènere. En tot l'estat espanyol es van sol·licitar unes 33.000 ordres de protecció contra maltractadors el 2014 i se'n van concedir gairebé 19.000, és a dir, un 57%.

A Catalunya, associacions, expertes i advocades denuncien una reducció molt considerable del nombre de les ordres concedides. “En l'any 2014, de cada 100 sol·licituds de protecció, tan sols es van concedir unes 34”, alerta Montserrat Vila. “Una xifra molt inferior als percentatges d'anys anteriors a Catalunya o a les concedides en altres regions”, afegeix. Vila creu que és important analitzar què està passant en els jutjats catalans amb les ordres de protecció i, des de la seva experiència d'acompanyament en els tribunals a les víctimes considera que és simptomàtic de la qüestió que més li preocupa: “Detectem un desgast de la llei i del seu significat. Els jutges i les jutgesses no s'estan creient a les dones que van a denunciar. Des de les institucions s'apel·la a la denúncia com a única via per protegir les dones, però ens trobem molts casos en els quals es denuncia i no s'obté la protecció promesa”, assegura Vila qui a més recorda que “des dels jutjats creats per protegir de forma especialitzada a les dones s'estan emetent denúncies penals contra les pròpies víctimes per presentar la defensa del maltractador denúncies croades

en cas que la dona es defensi, o contemplant solament un incident de violència concret sense tenir en consideració el recorregut i context previ de maltractament. És una aberració jurídica”, conclou Vila.

La llei és un instrument fonamental, però té mancances

Amb tots aquests aspectes, 10 anys després de l'entrada en vigor de la llei, persones que estan al peu del canó, com Francisca Verdejo, magistrada del Tribunal de Violència de Gènere número 2 de Barcelona, assenyala que la Llei Integral ha estat “un instrument fonamental, però que el seu avenç s'ha quedat paralitzat en certs aspectes, especialment en la transversalitat de la lluita contra la violència de gènere des de la sensibilització, la coordinació d'agents socials implicats o la implicació ciutadana contra ella”. La magistrada és conscient que “no tenim una justícia a dues velocitats, tenim una justícia de múltiples velocitats”. I afegeix que “no és el mateix la instrucció en un jutjat com Barcelona on hi ha recursos per fer, per exemple, peritatges mèdics o psicològics d'urgència, que en un jutjat d'una petita localitat. Tot això fa el sistema molt millorable”.

Pilar Rabaque, advocada especialitzada en l'assistència a dones que denuncien violència de gènere, també en el torn d'ofici, incideix que “no tota la violència de gènere se soluciona en el jutjat. El jutjat de vegades és l'últim i en altres ocasions és el primer”. Rabaque és una convençuda que seria important per millorar l'assistència a les dones víctimes de violència de gènere “el poder oferir-los un acompanyament lletrat, especialitzat, des del primer moment en què tenen intenció de presentar la denúncia per assessorar-los en tots els aspectes del procés”.

Montserrat Vila també contextualitza la importància que la denúncia es formulï de la forma més precisa i completa possible. Una cosa que considera que s'estava realitzant des de les Oficines d'Atenció a les Víctimes de Violència de gènere, però que des del 2011 ja no es realitza i ha tingut les seves conseqüències posteriors en els judicis ràpids o compareixences, on els jutges determinen l'abast de la

Denúncies en xifres

Segons dades del Consell General del Poder Judicial, més del 70% de les dones que han denunciat han aconseguit sortir de la seva situació de maltractament. Una de cada cinc dones assassinades no havia presentat cap denúncia. La macroenquesta sobre Violència de Gènere de 2015 evidencia que prop de 2 milions de dones a l'estat ha sofert en el passat o pateix algun episodi d'aquest tipus de violència.

Al llarg del 2014 es van presentar en l'àmbit estatal un total de 126.742 denúncies per violència de gènere, segons dades del CGPJ. Això suposa un augment respecte les xifres del 2013, amb una mitjana de 5 denúncies presentades més cada dia. D'elles, el 62,2% va acabar en sentències condemnatòries. El 70% de les denúncies va ser presentat per les mateixes dones víctimes de Violència de Gènere o maltractament, el 15% va ser presentat per forces i cossos de seguretat de l'Estat i el 12% a conseqüència d'un part de lesions. Només en l'1,5%, la veu d'alerta va ser donada per l'entorn familiar de la víctima.

violència contra la dona, així com la seva situació de risc.

Aquest plantejament enllaça amb l'opinió de Celeste Arella, presidenta de Dones Juristes, qui recorda que en ocasions es produeix una “doble victimització” de les dones quan arriben als jutjats, en la seva opinió, “per la falta de formació dels agents jurídics, no en el plànol tècnic on s'han desenvolupat múltiples protocols, sinó en aspectes psicològics, socials, vinculats a la sensibilitat davant el patiment de les víctimes”.

D'altra banda, Vila recorda que “la llei és un instrument, és necessària per reparar el dany fet i perquè el maltractador tingui conseqüències penals pels seus fets, però per si sola, la llei no pot solucionar un problema que és clarament social”. En la seva opinió: “La societat en el seu conjunt necessita oferir ajuda i recursos a aquestes dones, perquè recuperin la seva autoestima, s'apoderin i així puguin sortir del cicle de violència en el qual es troben”. ■

recursos

- Dades Observatori contra la Violència de Gènere, Consell General del Poder Judicial i Plataforma Unitària contra la Violència de gènere
- BOE núm. 313 del 29 de diciembre de 2004. Ley Orgánica 1/2004 de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género
- Caro, M.A. 'Diez años de la Ley integral contra la violencia de género. Su evaluación, una tarea imprescindible'. A *Página abierta* núm. 236. 2015. (Disponible a aquest enllaç)
- Lombardo, E.; León, M. 'Políticas de igualdad de género y sociales en España: origen, desarrollo y desmantelamiento en un contexto de crisis económica'. A *Investigaciones feministas*. 2015. (Disponible a aquest enllaç)
- Coll-Planas, G.; García-Romeral Moreno, G.; Mañas Rodríguez, C.; Navarro-Varas, L. 'Cuestiones sin resolver en la Ley integral de medidas contra la violencia de género: las distinciones entre sexo y género, y entre violencia y agresión'. A *Papers* núm. 87. 2008. (Disponible a aquest enllaç)

Nous masclismes sota lupa

Amb les tecnologies de la informació i la comunicació, han entrat en la societat també noves formes de masclisme que sovint queden fora del marc legal. Però no només a la xarxa trobem aquest tipus de manifestacions. Vivim en una societat en què els micromasclismes es filtren a través de missatges subtils que de vegades no són senzills de desxifrar

Per **Neus Martí Llurba**

Un dels casos més flagrants dels anomenats nous masclismes va ser l'aparició a Twitter d'un compte amb el nom "@muerenpocas". Un anònim incitava a la violència masclista, fent apologia de l'odi contra les dones, fins que, degut a les denúncies d'usuaris i organitzacions, es va tancar. Comptava amb uns dos-cents seguidors.

Els masclismes a la xarxa

Les xarxes socials han revolucionat les comunicacions i, més enllà de les seves bondats, també han permès que missatges d'aquest tipus es puguin difondre ràpidament. Els fluxos comunicatius augmenten exponencialment i faciliten la circulació dels estereotips i tòpics sexistes. Es tracta d'un problema exclusiu de les xarxes?. "No podem parlar de masclisme a la xarxa si no entenem que tot això s'emmarca dins una societat que està construïda en el patriarcat i en la violència estructural masclista", explica Marta Nieto, del Departament de Continguts de Drac Màgic, Cooperativa Promotora de Mitjans Audiovisuals. "Quan s'aïllen aquests discursos i s'intenta entendre només la realitat del ciberassetjament de gènere des de la xarxa, es deixen de tenir en compte algunes qüestions que són més de caire estructural i que, de fet, expliquen l'arrel del problema".

La nostra és una cultura que ve d'enrere i això fa que alguns comportaments, estereotips i models de representació, estiguin profundament arrelats a la nostra societat. Moltes vegades som les mateixes dones les que pengem imatges i missatges amb un rerefons profundament sexista a la xarxa. Algunes filòsofes feministes, en els darrers anys, han reflexionat sobre com participem les dones de

tot això. "Dones que estan immerses en la cultura patriarcal, que no han desenvolupat les eines per ser crítiques o per mirar-se-les d'una manera conscient, evidentment, també participen de tots aquests jocs", explica Marta Nieto.

Nous conceptes: el feminazisme

Davant la infinitat d'exemples de micromasclismes –i d'altres masclismes menys subtils–, qui treballa per eradicar aquests comportaments i missatges no ho té fàcil. I menys quan es topa amb murs tant aberrants com és, per exemple, el concepte "feminazisme".

Es tracta d'un terme amb una connotació evidentment pejorativa, que va concebre el locutor de ràdio nord-americà Rush Limbaugh, a la dècada dels noranta. Inicialment l'utilitzava per referir-se a les dones que defensaven el dret a l'avortament, però aviat es va convertir en una paraula que englobava un suposat grup de dones que defensaven que la dona ha d'estar en una situació de superioritat respecte l'home. "No té res a veure amb la llibertat d'expressió, perquè la llibertat d'expressió no implica que es pugui insultar la gent, ni que es pugui promoure l'odi, en aquest cas, contra les dones", explica Encarna Bodelón, professora titular de Filosofia del Dret, de la Facultat de Dret de la UAB i directora del grup Antígona. Assimilar allò que no agrada a un individu a un concepte que té connotacions negatives per al gruix de la societat, doncs, acaba provocant que es desvirtui tot el moviment. "Això és masclisme en majúscules". "Estan promovent la discriminació contra les dones i això està tipificat. A part, hi ha amenaces i coaccions, i es promou l'odi contra les dones", diu Encarna Bodelón.

Imatges preses de les campanyes online de descrèdit vers les campanyes contra la violència masclista

Els casos de denúncies falses

Un altre cas flagrant de desprestigi del moviment feminista és la divulgació de la idea que un gran nombre de denúncies per violència de gènere són falses. “L’últim informe del Ministeri Fiscal de la Fiscalia de l’Estat diu que el nombre de denúncies falses és un 0,04%”, explica M. Argèlia Queralt, professora de Dret Constitucional i Ciència Política al Grup d’Estudis Constitucionals europeus (GRECE). “Quantes denúncies falses hi ha per robatoris per cobrar de les asseguradores?”, pregunta retòricament per fer remarcar la superficialitat d’aquest desprestigi. Ángeles Carmona, presidenta de l’Observatori contra la Violència de Gènere del Consell General del Poder Judicial, apunta cap a la mateixa direcció. “Les denúncies falses són un percentatge tant mínim que realment és molt inferior als falsos testimonis de qualsevol altre delictes”.

El problema rau en què moltes vegades les denúncies falses se sumen a les retirades de denúncies. “Quan una dona retira una denúncia és per por o perquè està absolutament dominada i això no té res a veure amb les denúncies falses”, diu M. Argèlia Queralt. “És molt curiós, perquè aquí sempre tractem les dones com si fóssim una minoria quan, en realitat, som més del 50% de la població. Això ens mostra la por que té a perdre el poder l’altre sector d’aquesta població”.

S’està legislant?

Què cal fer doncs per acabar amb la propagació de tots aquests micromasclismes i d’altres tipus de missatges que fomenten l’odi contra les dones? L’educació és fonamental, però potser no n’hi ha prou amb fer tasques de conscienciació.

“En el Codi Penal, que s’ha aprovat fa poc i que entrarà en vigor el dia 1 de juliol, sí que s’hi han inclòs alguns tipus penals com l’apologia cap als delictes d’odi, cap a la discriminació sexual, l’homofòbia i fins i tot per gènere”, explica Ángeles Carmona. Però encara no n’hi ha prou. “La legislació que tenim només ha començat a reconèixer algunes de les manifestacions de violència envers les dones. El nou codi penal inclou, no perquè hagi estat una idea del ministre de justícia sinó perquè és una obligació de l’estat espanyol en l’aplicació de normativa europea, el que s’anomena l’*stalking*, la persecució repetida, sense necessitat que hi hagi insults ni amenaces”, constata Encarna Bodelón, i continua: “També es tipifica el que s’anomena *sexting*, que és la publicació de fotos amb contingut sexual a les xarxes socials. És a dir, la legislació tot just ara comença a treballar una mica amb aquests temes”.

Poc a poc, la llei es va adaptant als nous temps i les actituds que alguns usuaris prenen a les xarxes deixaran de quedar impunes. Malgrat això, cal fer un enorme exercici de presa de consciència per part de tots els sectors de la societat, ja que alguns dels missatges que poden acabar fent més mal són els més subtils. Hem d’anar a la clau del llenguatge; cal entendre els seus codis i les seves estructures narratives, ja que això permet desenvolupar una mirada crítica. “Hem d’entendre que la vida en xarxa no està deslligada de la vida fora de línia. Aquesta diferenciació també cal que ens la carreguem, perquè no es tracta de vides deslligades, és la vida mateixa”, explica Marta Nieto. ■

recursos

- Consejo General del Poder Judicial. *Protocolo de actuación frente al acoso sexual, al acoso por razón de sexo, al acoso discriminatorio y al acoso y violencia en la carrera judicial* (17 de febrer de 2015). (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Bodelón, E., Toledo, P. *Marc legal de les violències sexuals, més enllà del codi penal* Grup de Recerca Antígona, de la UAB (2015)
- Observatorio Estatal de Violencia sobre la Mujer. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Tallers per a la Igualtat. Universitat de Lleida (Disponible [a aquest enllaç](#))
- De la Vega, R. *Micromasclismes: Detecció de les violències quotidianes*. CIFO L’Hospitalet de Llobregat. 2013. (Disponible [a aquest enllaç](#))

La presó: el darrer espai de l'exclusió femenina

La presó i tot el que l'envolta és força desconegut per la major part de la població. Bàsicament androcèntrica, concebuda per homes i per a homes, alberga també dones. Molt poques i molt poc visibles. Si a la presó arriben generalment les classes socials més excloses de la societat, en el cas de les dones aquesta exclusió es triplica. Amb una perspectiva de gènere inexistent, tot el plantejament penitenciari és fortament discriminador per a les dones

Per **Laia Serra Valls**

Des de fonts institucionals es defensa l'orientació a la rehabilitació del sistema penitenciari, però són moltes les veus que denuncien la seva ineficàcia per aconseguir la reinserció social. Pere Soler Campins, director general de Serveis Penitenciaris del Departament de Justícia, reconeixia a la jornada *Les presons de Catalunya, avui* (2014), que hi ha necessitats de millora a nivell de recursos materials, humans, etc., però també afirmava que el model penitenciari català és exemplar perquè incorpora molt personal de tractament (amb una mitjana més alta que l'europea) i la col·laboració d'entitats del tercer sector de cara a la rehabilitació.

Erika Torregrossa, tècnica del departament de classificació, va assegurar que “el sistema penitenciari del nostre país és un dels més flexibles i que millor atenen les individualitats de cadascun dels interns i internes. Ens basem en un sistema d'individualització científica, quelcom summament important si busquem que el sistema realment sigui efectiu”.

Elisabet Almeda Samaranch, professora de sociologia a la Universitat de Barcelona, que ha realitzat nombroses recerques en l'àmbit del sistema penal, especialment en les institucions penitenciàries de dones a tot l'estat espanyol, hi està d'acord, però només en part: les dones dins el sistema penitenciari no perceben aquests avenços. Les presons estan construïdes des d'una visió androcèntrica i el sistema les manté així. No acaben d'haver-hi mesures que contemplin les problemàtiques i circumstàncies diverses de les dones preses i les seves famílies ni po-

lítiques específiques pensades per a la seva “integració social”. Al document oficial *Model de rehabilitació a les presons catalanes* s'afirmava que el sistema penitenciari català “presenta les mateixes mancances que d'altres quan s'analitza amb la mirada de la perspectiva de gènere” i es reconeix que “continua sent imprescindible visualitzar la situació d'inferioritat de les dones en els processos judicials i d'execució de penes”.

Delinquir menys és un problema

Les dones són minoria a les presons: vora un 7% de dones de la població reclusa total a Espanya, amb una proporció similar a Catalunya. En el sistema penitenciari, les dones tenen menys instal·lacions i equipaments. Per tant, pateixen més dispersió geogràfica i llunyania de les seves famílies. Per ser recloses en espais més reduïts, hi ha menys possibilitats de classificació interior i, per tant, de donar resposta a la diversitat de perfils; accedeixen amb menys facilitat a prestacions i serveis que sí gaudeixen els homes. El conflicte entre seguretat i rehabilitació que es dona generalment a les presons, en relació a les dones tendeix a resoldre's en gran detriment de la segona.

Soler reconeixia en la seva exposició el 2014 que les condicions dels centres per a dones són menys visibles. Com un reflex del que succeeix en el conjunt d'informacions sobre el sistema penitenciari i les presons –en tots els nivells, tant institucional com també dels mitjans de comunicació– no feia cap al·lusió a la situació de les dones preses ni als diversos establiments penitenciaris on hi ha

dones. Només va fer-ho breument quan se li va preguntar específicament sobre la qüestió.

Per què estan les dones a la presó?

La proporció de dones preses a Espanya és alta en comparació amb la mitjana de l'Europa dels 15, on la proporció de dones empresonades és d'entre un 3% i un 4%. Elisabet Almeda constata que l'augment del nombre de dones empresonades ha estat molt superior que el d'homes a l'estat espanyol des del final de la dictadura, i ho atribueix a la manca d'una veritable política d'alternatives a la presó i d'un plantejament real de la política de drogues, així com a un Estat del Benestar poc desenvolupat.

Els delictes pels quals són condemnades les dones són majoritàriament contra la salut pública –tràfic i consum de drogues– i contra la propietat –sovint motivades per drogodependències–. Un tant per cent baixíssim ho són per delictes contra la persona. Almeda parla de la “selectivitat penal”, un aspecte complex i que cal tenir en compte, que es refereix a la selecció d'aquells col·lectius més vulnerables que cometten delictes i que acaben sent empresonats per la seva condició d'exclusió social.

Sense una veritable política que afronti el tema de les drogues amb programes no criminalitzadors, les presons s'omplen de persones amb problemes de drogodependència. I concretament de dones amb problemes d'addicció o que intenten subsistir mitjançant la venda i/o el transport de drogues –les anomenades “mules”–. Qüestió que enllaça amb un altre dels grans temes que afecten les dones en relació a la presó, que són les polítiques d'estrangeria. Sense poder-nos-hi detenir amb tota la profunditat que requeriria, sí que cal esmentar l'especial precarietat que afecta les dones estrangeres que compleixen penes al nostre país.

Doble transgressió, doble càstig

Les dones intenten evitar la presó com sigui, segons analitzava l'antropòloga Dolores Juliano, sobretot per les conseqüències que la seva reclusió pot tenir per a les persones que depenen d'elles i que queden a fora. Juliano es refereix a una “doble condemna, on a més de ser privades de la llibertat se les priva dels seus vincles familiars”.

Les dones van menys a la presó però a les que són empresonades se les considera doblement transgressores: han transgredit la llei però també els mandats socials de gènere. A la comunicació presentada per l'Institut Català de les Dones el 2009 a la jornada sobre execució penal femenina, s'explicava: “socialment les dones han de transmetre la ideologia patriarcal dominant als seus fills i filles i cenyir-se al seu rol de dona-muller-mare de forma passiva i submissa. Les dones delinqüents transgredeixen aquest rol pel qual han estat educades i aquest fet és considerat imperdonable per la nostra societat masclista, i se'ls ho fa pagar al mateix temps que la transgressió de la llei penal”.

Des del Col·lectiu Cassandra, format per dones preses

On estan les dones privades de llibertat?

Tant a Espanya com a Catalunya, hi ha molt poques infraestructures específicament per a dones. A grans trets, les dones s'ubiquen en:

- Mòduls de dones (entre 300 i 400) en “macropresons” d'homes (entre 1.500 i 2.000) A Catalunya només hi ha Brians.
- Presons de dones (entre 300 i 400) A tot Espanya n'hi ha quatre; a Catalunya hi havia només Wad-Ras, que des de fa poc ja no és exclusiva de dones perquè s'ha convertit també en centre obert d'homes.
- Mòduls de dones (entre 30 i 40) en presons mitjanes d'homes (entre 300 i 400)
- A més, hi ha les unitats dependents de mares -pisos tutelats on hi ha mares amb fills menors de 3 anys i que estan en tercer grau o compleixen l'última part de la condemna; i els departaments de maternal dins de les presons de dones on s'alberguen entre 18 i 20 dones. Aquestes instal·lacions no estan a tot arreu del territori.

i expresse, es considera que existeix un tractament penitenciari diferenciat, una cerca de “domesticació” de les dones que compleixen condemna: “Les dones estan més penalitzades, hi ha més disciplina, es consenteix menys la rebel·lió en les dones que en els homes; se'ls obren més expedients disciplinaris i se les castiga més que als homes per la mateixa falta”. Aquest sexisme és el que queda avui dia del concepte que l'antropòloga Dolores Juliano explicava a la seva presentació a les jornades del 2009: una visió religiosa-moralista de la dona empresonada com una persona que ha “pecat” i que cal “reformar”.

El personal penitenciari no té, en general, una formació en gènere; el treball que es dona a les dones a la presó té sovint un tuf paternalista i no ajuda en absolut a l'emancipació de les dones; i pel que fa a l'educació, que s'ha demostrat imprescindible per a la reinserció, molt rarament té la intensitat adequada.

Falta flagrant d'atenció

Les dones que arriben a la presó parteixen de situacions d'exclusió i desigualtat que la presó només agreuja. Moltes tenen problemes de drogodependència; un 80% de les dones preses han patit algun tipus de violència al llarg de la seva vida, segons els resultats d'una recerca de SURT.

Moltes són mares, la taxa de fills per dona és més elevada que en la resta de la població. Manquen polítiques familiars. Les autores de la comunicació *La realidad familiar de las mujeres encarceladas en el sistema penitenciario español* (2013) afirmen que el marc legislatiu espanyol va incorporar recomanacions i propostes de la normativa europea i internacional, però reclamen la continuïtat de les mesures i una perspectiva multidimensional.

La discriminació arriba molt lluny. Segons estudis realitzats a la UE que Juliano citava el 2009, les dones perden més la custòdia dels seus fills i filles que els homes quan van a presó; només en el 25% dels casos tenen l'ajut de pares o parelles (els homes en un 92%); un 12% són

Entitats socials, essencials per a les preses

Dona i Presó, Ared, Surt, són unes de les entitats que ajuden les dones preses a tenir un teixit social quan surten; l'acció d'entitats i persones voluntàries és clau per a la millora de la qualitat de vida de les persones a la presó –dones i homes–.

El Director General de Serveis Penitenciaris, Pere Soler, afirmava en la seva revisió de l'estat de les presons a Catalunya el 2014 –malgrat es referís a l'universal masculí– que calia reforçar el paper del tercer sector: “La desinformació entre l'àmbit del tercer sector i penitenciarí fa que no s'entengui i per tant no es valori la tasca que fan les entitats”. També reconeixia que els centres s'han d'obrir a la societat, “fer més permeables les presons”.

donats en adopció o en casos d'acollida després de la sentència de la mare, mentre això passa en un 2% en el cas dels homes.

Retallades en recursos, encara menys accions per a les dones

Maria Lluïsa Domingo, advocada, membre de la Comissió de defensa dels Drets de la persona de l'Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona, afirmava a les jornades del 2014 que les retallades pressupostàries han afectat la qualitat del tractament, del sistema de progressió de graus i, per tant, les possibilitats de reinserció. Juliano, el 2009, afirmava que Espanya, tot i tenir una legislació prou avançada, és dels que menys recursos destina a serveis socials i de reinserció.

La desigualtat, i per tant la precarietat de la situació de les dones, també s'ha agreujat per la paralització d'iniciatives que, s'havien començat a donar durant els darrers governs socialistes, que incorporaven la perspectiva de gènere en l'execució penal. El 2008, per exemple, s'havia aprovat el “Programa de acciones para la igualdad entre Mujeres y Hombres en el ámbito penitenciario”, amb un

Observatori de Gènere i la figura del responsable de gènere a les presons de dones, que es va eliminar amb el govern Rajoy. Tampoc no es van consolidar ni dur a terme els plans per treure els nens i nenes de les presons i potenciar les unitats depenents de mares.

A Catalunya, el pla de polítiques de dones 2008-2011 incloïa un eix de treball transversal per atendre les necessitats reals de les dones preses; la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat va crear el 2007 el programa pilot EVA, per al tractament per a les dones que havien patit violència. Hi va haver avenços, però se'n perd el rastre quan se'n busca la continuïtat.

Alternatives a la presó

El mètode d'aïllar el delinqüent per protegir la societat està pensat per a delictes violents. Davant la poca alarma social que creen els delictes comesos generalment per les dones, i davant la seva precarietat i exclusió social prèvia al delicte, en molts estudis es defensa el dret penal mínim: “evitar que les dones entrin a la presó”. S'hauria d'apuntar cap a les possibilitats de mesures alternatives a la presó que existeixen i que podrien incentivar-se, com es fa en d'altres països europeus: treball per a la comunitat, compliment en medi obert, conciliació víctima-delinqüent i, sobretot en dones quan hi ha fills, l'arrest domiciliari.

Les dones delinqueixen menys i menys greument, però se'ls dedica menys atenció, menys espai, menys oportunitats. La Xarxa Temàtica Internacional sobre Gènere i Sistema Penal, Geispe, multidisciplinària, formada per acadèmiques i dones del col·lectiu Cassandra, s'adjudica la tasca de fer seguiment i visibilitzar la realitat de les dones preses. És imprescindible fomentar una perspectiva de gènere i crítica en el treball i la comunicació sobre el sistema penal i penitenciarí, a més de destinar-hi recursos, perquè s'està discriminant greument les dones. Encara en un àmbit més. El més exclòs de la societat. ■

recursos

- Almeda Samaranch, E.; Di Nella, D. (Dir.); Ballesteros Pena, A. (Coord.) *Mujeres y ejecución penal Debates y Experiencias en España desde una perspectiva intersectorial*. Copalqui Editorial. Colecc. Mujeres y sistema penal. N° 02. Barcelona. 2010
- Morero Beltran, A.; Ballesteros Pena, A.; Almeda Samaranch, E. *La realidad familiar de las mujeres encarceladas en el sistema penitenciario español*. 2013. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Almeda, E.; Rubio, J.; Rovira, M. “La cárcel no sirve para reinsertar” a *El Ciervo*, núm. 642-643. 2004. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Justícia i Pau, Grup de Juristes Roda Ventura. *Jornada Les presons a Catalunya, avui*. Justícia i Pau, Grup de Juristes Roda Ventura. 2014. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Diverses entitats. Taula Rodona *No a la Cadena Perpètua*. 16 març 2015. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat. *El Model de rehabilitació a les presons catalanes*. Barcelona. 2011. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Monográfico “Cárcel, Educación y Medios de Comunicación”. *Revista sobre educación y comunicación*. Núm 2. Cádiz. 2011. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- ICD. *Pla de polítiques de dones del Govern de la Generalitat de Catalunya 2008-2011*. Barcelona
- www.facebook.com/redgeispe
- Presó de Dones de Les Corts de Barcelona. Projecte de recerca, web, documental. <http://presodelescorts.org/>

Cristina Dexeus Ferrer, provinent d'una família d'advocats, va saber ràpidament quina era la seva vocació i des dels seus anys d'estudiant de Dret sentí una atracció especial pels judicis. Un cosí seu que opositava per ser jutge i li parlava del món de la justícia, va ser el detonant per escollir la carrera fiscal. Un any després d'aprovar les oposicions el 1988, va prendre possessió del càrrec a la Fiscalia de Barcelona, la seva ciutat natal. "La tasca apassionant d'aplicar el dret en defensa de la legalitat, dels drets dels ciutadans i de l'interès públic és el que em va atraure d'aquesta professió, i el que encara em continua atraient", explica Dexeus.

El seu primer judici a l'Audiència Provincial per un cas de parricidi a un nadó, la va posar de front amb la duresa extrema. També va ser la raó perquè s'especialitzés en la coordinació al servei de protecció dels menors, que es va convertir al mateix temps en el més ingrát dels seus anys de treball. "El sentiment de frustració davant la impossibilitat de reparar les injustícies socials, quan a més castiguen la infància i l'adolescència, sempre m'ha acompanyat. I encara avui em continua preocupant enormement", es lamenta la fiscal.

Amb la perspectiva de 25 anys d'exercici en la professió, té molt clares quines han estat les dificultats més grans per les quals ha hagut de passar: "L'escassetat de mitjans personals i materials que pateix la justícia i que motiva l'esforç constant", així com "també una gran voluntat de superar els obstacles per millorar el servei a la ciutadania, que és el que justifica la nostra feina", destaca Dexeus, coordinadora de la Secció Territorial de Sant Feliu de Llobregat, en l'actualitat.

Convençuda de la necessitat de treballar en l'àmbit associatiu, va entrar a formar part de l'Associació de Fiscals el 1996, amb qui anys després, quan estava esperant una nena i va tenir la llei en contra, va unir tots els esforços. "Sembla mentida, en ple segle XXI, embarassada d'alt risc de la meua filla petita, vaig patir el menyspreu ministerial –que ja altres companyes havien patit anteriorment". A Cristina Dexeus li van limitar el gaudi del període de baixa maternal a només 40 dies per haver estat de baixa mèdica els mesos previs del part. "En aquell moment vaig ser plenament conscient de la necessitat d'estar associada, ja que gràcies a la meua lluita, totalment secundada per l'Associació de Fiscals, vam aconseguir modificar el plantejament del Ministeri", rememora Dexeus, que finalment va poder gaudir de la seva llicència de maternitat.

Moguda per la seva defensa fèrria dels drets i la professió, l'any passat es va presentar a les eleccions al Consell Fiscal, l'òrgan assessor de la Fiscalia General de l'Estat, on va ser escollida vocal. La seva primera reunió com a vocal del Consell Fiscal va ser amb el ministre Ruiz-Gallardón per tractar, entre d'altres, la reforma de la Llei Orgànica del Poder Judicial. Cristina Dexeus també forma part de la Comissió d'Igualtat, on treballa en projectes comuns amb la comissió del CGPJ, com ara l'elaboració d'un Pla d'Igualtat per a la carrera fiscal "a fi d'aplicar el principi d'igualtat d'oportunitats i de tracte entre homes i dones en assumptes d'ocupació; facilitar la conciliació amb la promoció professional i evitar tota mena de discriminació, per aconseguir condicions d'igualtat efectives", assenyala Cristina Dexeus. Mesures que millorarien significativament la situació de les dones fiscals i de l'advocacia del segle XXI. ■

Al servei
de la ciutadania

Cristina Dexeus

"El fiscal és l'advocat del públic, l'òrgan de la llei i el sentinella incorruptible entre el poble i el govern". Amb aquesta cita del poeta i fiscal del segle XVIII, Menéndez Valdés, l'actual vocal del Consell Fiscal, Cristina Dexeus, defineix els ideals que la van portar a estudiar dret i a ser fiscal

Per **Cristina Mora**

En defensa de la
llibertat d'informació

Virginia Pérez Alonso

FOTO: JORGE PARÍS

Virginia Pérez Alonso és presidenta de la Plataforma en Defensa de la Llibertat d'Informació i vicedirectora editorial del Grup 20Minutos, càrrec des del qual cogestiona les publicacions del grup i lidera la seva transformació digital

Per **Paloma H. Pastor**

Virginia Pérez Alonso porta la vocació de periodista tan arrelada que no recorda quan li va néixer. Potser va ser de ben petita, en alguna de les visites al seu pare, mentre aquest treballava a l'àrea tècnica d'*El País*. "M'entusiasmava anar amb ell al diari, caminar per la redacció i observar com treballaven allà. A més, sempre m'ha agradat explicar històries", confessa. Així que va acabar llicenciant-se en Periodisme a la Universitat Complutense de Madrid i després de treballar a mitjans com Radiovoz o el diari econòmic *Cinco Días*, l'any 2000 es va enrolar com a redactora de Cultura en el projecte fundacional de *20 Minutos*, el primer diari gratuït a l'Estat espanyol. Al 2008 va assumir la direcció adjunta de 20minutos.es, on va liderar el projecte de redisseny gràfic i conceptual que va convertir aquest mitjà en un referent en innovació i periodisme social a nivell mundial i que li va fer mereixedora del Premi iRedes 2012.

Aquell mateix any, va ser nomenada vicedirectora del Grup 20Minutos, representant aquest escàs 20% de dones periodistes que accedeix a llocs directius a les empreses mediàtiques. "Les dones ho tenim més difícil per accedir a llocs de responsabilitat, perquè hi ha estructures organitzatives que semblen prefixades i que ningú, o gairebé ningú, qüestiona des dels màxims òrgans de decisió de les empreses periodístiques", uns òrgans copats per homes, a qui no interessa perdre el seu estatus, explica. Per això, "és necessari fer un exercici conscient i voluntari, perquè la perspectiva femenina i el seu talent enriqueixin des d'aquestes posicions els enfocaments informatius, la gestió d'equips i, com derivada fonamental, a la societat en el seu conjunt". Ella és una de tantes bones professionals que posa el seu granet de sorra per a aquest canvi: "En la mesura del possible, intento aprofitar la meua posició per imprimir en el dia a dia aquesta consciència de gènere, perquè crec que oferir una informació equitativa és un dels camins per eradicar la desigualtat en la societat i afavorir l'accés de la dona a qualsevol àmbit".

Virginia Pérez Alonso aposta pel periodisme com a servei públic, per democratitzar la informació amb la distribució gratuïta dels continguts, ja que la informació "és la base per formar una opinió pública crítica". La seva defensa del pluralisme i la independència de la professió, l'ha portat a presidir la Plataforma en Defensa de la Llibertat d'Informació des de la seva fundació al 2014, una iniciativa sorgida com a resposta a les accions que amenacen a la llibertat d'informació al nostre país, "i que tenen conseqüències no només per a mitjans i periodistes, sinó també per a la societat civil en el seu conjunt".

La periodista creu que per garantir la llibertat d'expressió de les dones encara falta molt camí per recórrer: "Quan les dones manifestem de manera pública certes opinions o anàlisis, rebem crítiques personals, relatives al nostre aspecte físic, a la nostra vida privada, però gairebé mai relacionades amb la nostra professionalitat o la falta de ella". Davant d'aquest escenari, "moltes dones decideixen no exposar-se de manera pública i altres moltes es veuen condicionades permanentment en el seu exercici professional com a periodistes. I això provoca que, com a societat, estem rebent una informació esbiaixada, basada en estereotips, empobrida i condicionada per la preeminència masculina en tots els àmbits". Per avançar en aquest terreny, Virginia Pérez Alonso aposta per continuar denunciant les desigualtats i per promoure una modificació dràstica del sistema educatiu per tal de formar a ciutadans crítics i conscients del seu entorn. És partidària, també, d'implementar polítiques que promoguin una major participació de les dones en diferents àmbits, la seva protecció en termes de discriminació i una major implicació masculina en les tasques d'atenció i cura familiar. ■

Erika Torregrossa (Bogotà, 1975) es considera barcelonina des que va trepitjar per primer cop Barcelona. Corria l'any 1987 i venia temporalment a casa d'uns familiars a estudiar, però la ciutat la va captivar de ple fins el punt de no només cursar els seus estudis secundaris a escoles públiques a Cornellà i la ciutat comtal, sinó de convèncer-la per estudiar la llicenciatura de Dret a la Universitat de Barcelona.

Admiradora confessa de Concepción Arenal i Victoria Kent, Torregrossa descriu la seva època d'estudiant com a "apassionant". La jurista recorda a la perfecció que a la facultat de Dret hi havia més docents homes que dones, "però en canvi les dones representàvem el major gruix de llicenciats a cadascuna de les promocions". Anys després i contra tot pronòstic, Torregrossa va decidir especialitzar-se en Dret Penitenciari, perquè els interns i les internes li semblaven "un col·lectiu tan summament desprotegit" que va decidir prendre cartes en l'assumpte. "Aquesta exclusió i falta d'oportunitats que els interns patien dins del sistema penitenciari es traslladava després a la societat a través de la seva no reinserció un cop complides les penes", reconeix Torregrossa, la qual lamenta que "encara actualment els mitjans de comunicació i l'opinió pública continuïn centrant-se en les penes i els càstigs i no en la rehabilitació i reinserció dels presos, que hauria de ser el fi últim del sistema penitenciari".

Precisament, quan va entendre que "l'única manera d'eradicar aquesta estigmatització dels interns dins i fora de les presons passava per treballar dins del propi sistema penitenciari", Torregrossa no s'ho va rumiar gens ni mica. D'això fa ja 17 anys, període a través del qual ha exercit com a administrativa, tècnica especialista i, ara, jurista.

Des de fa una dècada, classifica els interns i les internes un cop que es fixa la sentència. Què significa això? "Quan un intern entra en un centre penitenciari, hi ha un equip que l'acull, l'observa, l'avalua, el valora i fa una proposta de classificació, bé en un règim ordinari –que és al que s'acullen la majoria d'interns– bé en un règim obert, que és el que coneixem com un règim de semi-libertat o més flexible", explica Torregrossa. "Es tracta de dotar la població penitenciària d'una sèrie de recursos i eines que els permeti desenvolupar una vida plena un cop que compleixin la pena".

També és coordinadora per a Amèrica Llatina del Col·legi d'Advocats de Dret Penal Internacional de la Haia i membre de la Comissió de Justícia Penal Internacional de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona, on imparteix classes i ponències sovint. També imparteix classes de Criminologia a la Universitat de Barcelona des de fa dos anys, faceta que l'engresca tant com la de jurista.

Torregrossa forma part des del 2011 de l'Executiva de la Federació de Barcelona del PSC, al capdavant de la Secretaria de Nova Ciutadania juntament amb Jaume Collboni. Assegura que la seva participació en la política està molt lligada a la seva creença personal entorn de la igualtat i la protecció dels drets socials, en especial d'aquells que es trobin més desprotegits. ■

Compromís amb
la igualtat d'oportunitats

Erika Torregrossa

L'advocada, jurista i professora de Criminologia, Erika Torregrossa és, per sobre de tot, una persona compromesa socialment a qui les desigualtats, la vulneració dels drets humans i la manca real d'oportunitats l'indignen, i molt. S'ha fet un lloc propi a la Direcció General de Serveis Penitenciaris, on actualment només dues dones es troben al capdavant de la classificació dels interns, i cada cop apunta més alt a la vida social i política de la ciutat comtal

“La Llei havia de tenir com a objectiu la producció d'un canvi social que no ha aconseguit”

Francisca Verdejo

Francisca Verdejo va néixer a Íllora, Granada. La seva mare era modista, el seu pare, agricultor. Amb 19 anys, la situació econòmica familiar va obligar-la a deixar momentàniament de banda la seva passió per l'estudi i aconseguir una ocupació. Va aprovar les oposicions per convertir-se en agent de la policia local. Dins del cos va sol·licitar el torn fix de nit per compatibilitzar el seu treball amb la universitat. Després de llicenciar-se en Psicologia es va diplomar en Relacions Laborals i, poc després, va començar Dret amb el ferm objectiu de convertir-se en fiscal, la seva primera vocació. La seva excel·lència com a estudiant, premi extraordinari de la promoció, li va obrir les portes de la docència en el departament de Dret Penal de la Universitat de Granada. Després de sol·licitar una excedència va dedicar dos anys i mig a preparar a fons les seves oposicions al ministeri fiscal, però va tenir una ensopegada amb el temari. Aquest va ser el desencadenant perquè unes setmanes després, era l'any 2000, es presentés i aprovés les proves a judicatu-

res. “Ara estic encantada com a jutgesa, perquè després de conèixer per dins el cos de l'administració de justícia i les professions jurídiques ho hagués passat malament sent fiscal”, assegura.

La seva primera destinació va ser la Bisbal de l'Empordà. L'any 2005 va ascendir a magistrada coincidint en el temps amb l'aplicació de Llei Orgànica 1/2004 de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere. Així va ser com el seu destí professional i personal es van vincular a la lluita contra la violència masclista. El 2006 Francisca Verdejo va entrar a formar part de l'Observatori d'Experts contra la Violència contra la Dona i de Gènere del CGPJ. Verdejo diu que “la Llei de 2004 va suposar un gran avenç en l'ordenament jurídic espanyol. No obstant això, el seu desenvolupament ha quedat paralitzat, sent la conseqüència l'estancament de les seves disposicions”. La magistrada

Verdejo explica que “la Llei havia de tenir com a objectiu la producció d'un canvi social que no ha aconseguit, en part, perquè la resposta a la violència de gènere no pot ser exclusivament penal. S'ha d'atacar la xacra social des del seu origen. Si no és capaç de produir un canvi de valors, cultural, social, mai no s'acabarà amb la violència de gènere”.

En aquesta línia, Verdejo considera el seu bagatge transversal com imprescindible i molt valuós: “Conèixer el carrer és fonamental, mentre els coneixements de psicologia et serveixen sobretot en la primera fase d'instrucció, tant amb els imputats com amb la perjudicada”.

Verdejo col·labora també com a professora amb la UB, el Consell d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada i el CGPJ; també participa en els cursos de formació dels mossos d'esquadra. Ha publicat diversos llibres i articles especialitzats. ■

Francisca Verdejo és un referent en l'arrencada dels Jutjats especialitzats en Violència contra la Dona de Barcelona. Magistrada i membre de l'Observatori contra la Violència Domèstica i de Gènere del CGPJ, Verdejo dedica la seva vida professional a lluitar contra la violència masclista. Ho fa des del jutjat, tant com des de la docència universitària, la formació de competències professionals o la coordinació entre els diferents actors institucionals, sovint en el seu temps lliure. Un compromís amb els drets de la dona que Verdejo també centra en la reivindicació de més protagonisme femení en els llocs de màxima responsabilitat dins del cos de la Justícia. “Dos terços dels agents jurídics són dones, però no estem representades en els òrgans de direcció”

Per **Ana Vallina**

Mercè Claramunt, advocada i mediatra, va estudiar Ciències Econòmiques. Quan ja havia complert els trenta anys, va iniciar la carrera de Dret, “una professió que té una forta dimensió social i de compromís”.

Va haver de compaginar els estudis amb la cura i educació dels seus dos fills, i va allargar-los més del previst. “Però quan vaig acabar Dret, tenia clar que volia dedicar-me a aquesta professió, cosa que no em va passar amb els estudis que havia fet anteriorment”, afirma. El 1996 va començar a exercir l'advocacia i, des de llavors, ja fa vint anys que s'hi dedica. Claramunt fa balanç de la seva trajectòria professional i diu que “en les diverses professions que he tingut, sempre he desenvolupat la perspectiva de gènere”.

Com a referents personals, Claramunt destaca la jurista i escriptora Alda Facio, però precisa que per a ella “qualsevol dona que està en la lluita feminista és un referent”. No li agrada parlar de noms concrets, perquè “avui i sempre ha calgut molt de coratge per estar al front dels temes de gènere. Les companyes que estan treballant dia a dia des de les trinxeres són el meu referent, ja sigui des de la societat civil, els partits polítics o les associacions”.

Claramunt destaca que només hi ha una llei discriminatòria per a les dones a l'actual legislació de l'Estat espanyol: “La llei de successió de la corona, que està pendent de modificar-se, qüestió que em preocupa poc, perquè sóc republicana”. Apunta, però, que el fet que la legislació sigui paritària posa de manifest com “la igualtat legislativa dista molt de la real i material, sobretot pel que fa a les diferències salarial”.

La inquietud que va iniciar-la en el Dret, també se li va despertar amb la mediació l'any 2001, quan es va aprovar la Llei i el reglament de mediació familiar de Catalunya.

Actualment es dedica tant a l'advocacia (on està especialitzada en els casos de vida familiar i violència de gènere) com a la mediació (conflictes de vida familiar i mercantils). Desenvolupa les dues professions però especifica que no alhora: “Quan m'arriba un cas, el puc portar com a advocada o com a mediatra, les dues professions alhora no, perquè estaria trencant els principis de la mediació”, explica.

Durant uns anys, Claramunt va interrompre la seva vida professional per incorporar-se a l'administració com a directora general de Jocs i Espectacles de la Generalitat amb el Govern del tripartit. Sempre ha estat molt vinculada al partit Iniciativa per Catalunya Verds; actualment n'és membre del Consell Nacional.

Després d'abandonar la responsabilitat pública, va reprendre les seves dues professions. Des de fa dos anys és diputada de l'Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona (ICAB) –al nom del qual, destaca, fa poc s'ha aconseguit canviar la paraula “Advocats” pel genèric– on, entre altres, s'ocupa dels temes de mediació. També va ser presidenta de l'Associació de Dones Juristes, d'estudi del dret des d'una mirada feminista i que, amb 25 anys de trajectòria, també assessora ajuntaments sobre qüestions de violència de gènere i formació, i participa amb esmenes i propostes en l'elaboració d'algunes lleis.

Claramunt també va participar com a ponent al primer congrés de mediació que va organitzar el CEMICAB (el Centre de Mediació de l'ICAB): “El primer congrés fet des de l'advocacia i per l'advocacia amb l'objectiu que els professionals coneguessin les bondats i les oportunitats de la mediació”. Perquè, explica: “Els advocats són els primers en rebre el conflicte. Si com a advocada derivo el conflicte a un mediatr, se suposa que puc perdre un client, però un cop s'ha arribat a un acord, s'ha d'anar al jutjat a validar, per tant, el torno a recuperar”. ■

“La igualtat legislativa dista molt de la real i material”

Mercè Claramunt

Porta més de vint anys exercint com a advocada. L'any 2001, amb la primera llei de mediació familiar, va sentir curiositat per aquesta modalitat. Actualment, Claramunt compatibilitza l'advocacia i la mediació. S'ha especialitzat en casos de mediació familiar i mercantil. Va ser presidenta de l'Associació de Dones Juristes, entitat que ha contribuït amb esmenes i propostes a la Llei Orgànica per a la igualtat efectiva entre homes i dones, i la Llei del dret de les dones a eradicar la violència masclista. Actualment és membre del Consell Nacional d'Iniciativa per Catalunya Verds

Per **Anaïs Barnolas**

L'advocada de les
noves dreceres

Laia Serra

Laia Serra (Barcelona, 1977) s'ha convertit en una icona d'advocada *compromesa* lligada a l'activisme social. Malgrat no arribar als 40 anys, com a lletrada ja ha gratat un pessic de cel amb el cas Quintana: la manifestant que va perdre un ull en una vaga general, però gràcies a la seva denúncia, s'ha aconseguit eradicar les pilotes de goma dels antiavalots. Projectes futurs? Endinsar-se en l'activisme jurídic feminista, un terreny molt verge encara

Per **Neus Ràfols**

Amb el seu esguard clar, aquesta advocada penalista comença a ser una cara coneguda tant dins dels tribunals com fora. Una rellevància pública que té el seu preu: la difícil conciliació familiar. "Una s'acaba acostumant als ritmes i també la gent del teu entorn són comprensius amb aquests factors que et condicionen tant", confessa.

La lletrada parla amb seguretat: redunda en les ànsies d'obrir noves dreceres de litigació estratègica, perquè la ciutadania, i les dones sobretot, guanyin en drets: "Cada cas és un repte, i l'estratègia que desplegues són una creació teva. En el cas de litigis pioners, aquests són apassionants: molts durs de portar per la responsabilitat col·lectiva que suposen, però alhora molt estimulants per la incidència social", destaca. D'aquests casos, malgrat la seva joventut, ja n'ha portat uns quants: el cas Quintana; la defensa dels encausats pel setge al Parlament; o els desallotjaments dels 300 ocupants de les naus del Poblenou, molts immigrants irregulars.

Sobre el cas Quintana, en parla amb una emotivitat especial: ha suposat la prohibició de les pilotes de goma (novembre de 2013), i asseure a la banqueta dels acusats a dos antiavalots per lesions greus. "Té una connotació femenina molt marcada, portat per dones", destaca Serra i continua parlant-ne: "Hem generat debat públic. Dins de la desgràcia, hem sabut donar-li un sentit i un contingut, sempre sense perdre la dignitat pel camí", recalca.

El cas del Parlament, ha estat l'altra cara de la moneda, pel cop de la sentència del Tribunal Suprem que condemna a tres anys de presó a vuit dels activistes per l'encerclament del Parlament, malgrat la primera sentència absolutòria de l'Audiència Nacional: "L'haurem de dur fins a Europa, perquè consisteix en un precedent molt perillós que vulnera drets fonamentals", etziba.

Serra va arribar a l'advocacia «per un instint arrossegat des de la infància: "La sensació d'injustícia m'ha revoltat i sempre m'hi he sentit interpel·lada".

Un primer pas per concretar aquesta crida va ser la seva decisió d'estudiar la carrera a la Universitat Autònoma de Barcelona, en una dècada d'efervescència estudiantil. "La veritat que va ser dur travessar aquell camí en uns moments en què ets jove, descobreixes el món, estan passant coses al teu voltant que s'interpel·len i tu has de prioritzar l'estudi", recorda evocant també unes aules plenes d'un alumnat "extraordinàriament conservador". "A més, la carrera va ser molt àrdua per la mecànica en l'aprenentatge: memoritzar infinitat de continguts, per sobre de debats sobre les institucions del dret", lamenta.

Malgrat la duresa dels temaris, la jove advocada va seguir fent milles i colzes: va estudiar cursos d'especialització al Col·legi d'Advocats de Barcelona i a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona.

Actualment li interessa també obrir noves trinxeres en la litigació de l'activisme jurídic feminista. "Suposarà incorporar uns guanys per a totes que retransmeten homenatge a les dones del passat. Doncs que han anat obrint camí al llarg de la història i de les quals en som hereves", sentència.

Malgrat el xàfec fangós de lleis impulsades per l'Executiu central, fortament "repressives" per moltes veus del sector, la lletrada es mostra rotunda però optimista: "Mai els tribunals havien estat tant obligats a admetre aquesta realitat social, extremadament dura, en les seves resolucions i pràctica diària. Per tant, és un moment idoni per fer avançar el dret", conclou. ■

Antígona és un grup format majoritàriament per juristes, professors de Filosofia del Dret, i politòlogues i sociòlogues. “La nostra tasca consisteix a treballar sobre els drets de les dones des d’una perspectiva sociojurídica. O sigui, el que fem nosaltres no és estudiar estrictament el que diuen les lleis sobre els drets de les dones, sinó que el que ens interessa és veure com s’apliquen i com es desenvolupen aquests drets”, explica Encarna Bodelón. Així, l’objecte de les seves recerques se centra en com, en el dia a dia, es van construint aquests drets des dels estrats judicials i des dels estrats dels moviments socials.

Tot conversant, la paraula Drets va agafant força. Per a Encarna Bodelón, en aquest mot recau tota la força de la major part dels problemes que les dones patim avui en dia. Les reticències a parlar sobre el dret mostren molt bé l’oposició a visibilitzar, per exemple, el cos de les dones i els seus drets sexuals i reproductius. “Si parlem de drets sexuals i reproductius, acabem de veure la por que fa als sectors de la dreta utilitzar la paraula “Drets”. I jo crec que això ens dóna una idea de per què és tant important treballar amb la idea del dret, ja que justament és un dels espais on aquestes lluites poden tenir més visibilitat”, assegura.

Dins el grup Antígona, Encarna Bodelón, juntament amb la resta de l’equip, fa recerca sobre temes molt variats. “Tenim tota una línia d’investigació sobre violències masclistes i hem treballat molt l’aplicació de la llei del 2004”, explica. També tenen un projecte finançat per la Unió Europea amb el qual estudien els matrimonis forçats. “Treballem també el tema de les mutilacions genitals i ara en començarem un altre sobre agressions sexuals”. Una altra línia en la qual treballa el grup són els sexualismes productius. “Estem fent treballs sobre el tema de l’avortament i sobre les noves tecnologies de reproducció assistida; tota la qüestió de bioètica i gènere”.

Sobre la violència de gènere i la legislació que la regula, Bodelón exposa quina és la situació actual: “Sabem, perquè s’han fet estudis psicològics i sociològics, que la violència contra les dones té una especificitat. No és el mateix que el maltractament dins l’àmbit de la parella sigui cap a una dona o cap a un home. Culturalment i socialment no té el mateix significat. I la Llei Orgànica 1/2004 reconeix l’especificitat de les violències, les lesions físiques o psíquiques puntuals contra les dones, o de les amenaces, però no reconeix l’especificitat de l’assassinat de les dones. A Espanya no existeix la figura del femicidi. En el codi penal, enlloc es diu que és diferent quan es mata, en l’àmbit per exemple de la parella, a una dona. O sigui, per a la legislació espanyola, l’assassinat d’una dona dins l’àmbit de la parella és un assassinat agreujat pel que s’anomena el vincle de parentiu, però no té un nom. Després, a nivell estadístic, sí que es fa una distinció, però al codi penal no hi apareix cap diferència”.

Segons ella mateixa, el futur que ens espera no és gaire esperançador, ja que caldria començar a revisar de dalt a baix tota la legislació. “D’aquí a cinc-cents anys diran: al segle XX van començar a entendre que hi havia dones i que tenien drets.” ■

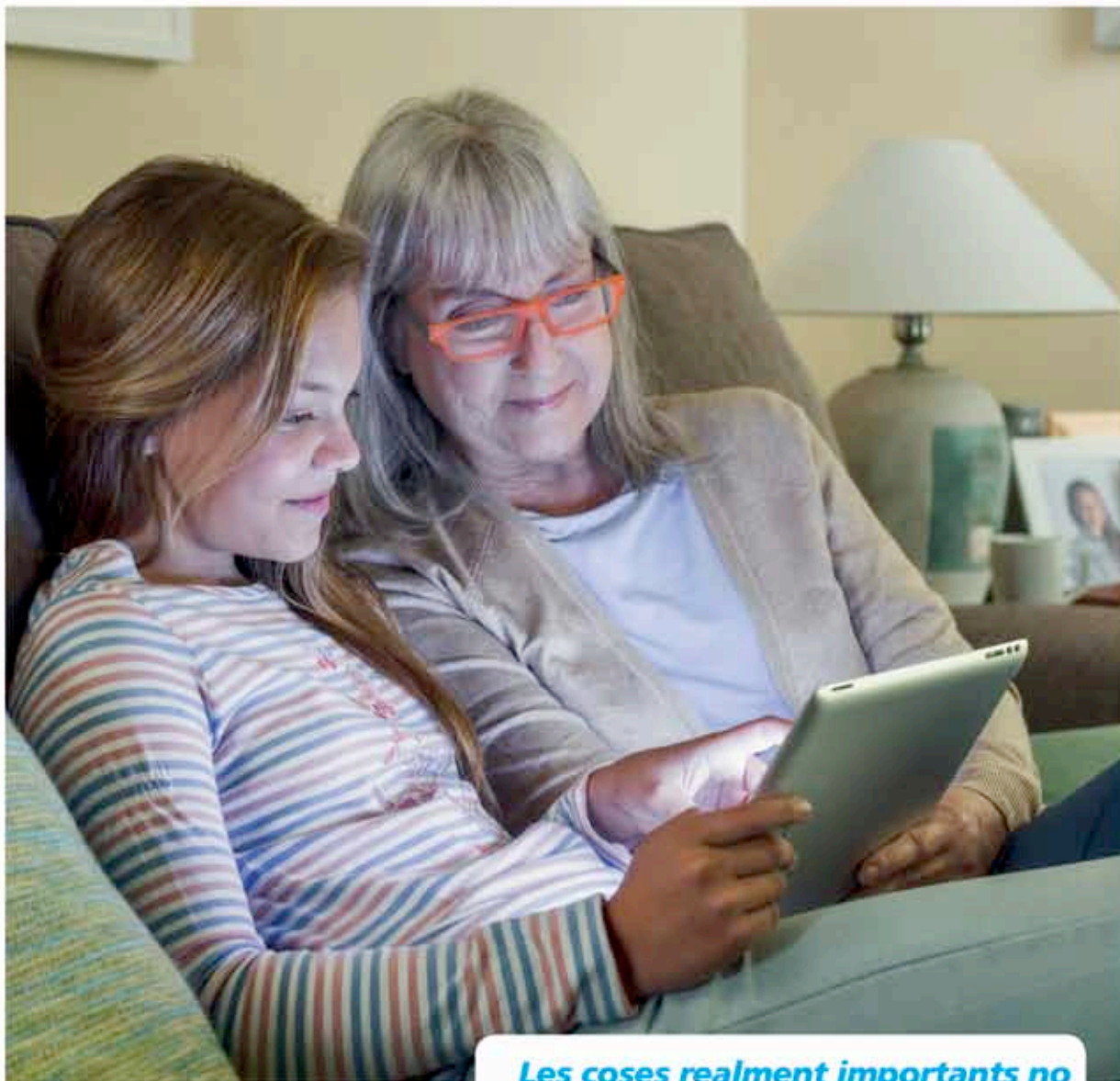
“La violència contra les dones té una especificitat”

Encarna Bodelón

Encarna Bodelón és Doctora en Dret i professora titular de Filosofia del Dret de la Facultat de Dret de la Universitat Autònoma de Barcelona. Al llarg de la seva carrera s’ha anat especialitzant en temes de gènere, aprofundint en la realitat d’un col·lectiu que lluita per visibilitzar les problemàtiques que afronta dia a dia. Actualment és la Directora del grup de recerca Antígona de la Universitat Autònoma de Barcelona

Per **Neus Martí Llurba**

Les coses realment importants no canvien amb el temps

En 110 anys canvien moltes coses. Canvien les persones, la forma de relacionar-se, com es comuniquen, com s'enfronten al món... Però hi ha coses que no canvien mai.

Durant més d'un segle, milers d'homes i dones han estat fidels als valors que van donar origen a CaixaBank. I això ens ha permès avançar-nos a les necessitats de cada temps, actuant de manera innovadora i eficaç per contribuir al nostre objectiu final: el progrés de la societat.

Perquè no som només un banc. Som CaixaBank.

www.CaixaBank.cat

Patrocinador de
l'Equip Olímpic

